

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів

Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

ТАТАРИН Тетяна Ігорівна

Управління фінансовими ресурсами підприємства /
Management of Financial Resources of the Enterprise

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконала студентка групи ФСГм-21
Т. І. Татарин

Науковий керівник: к.е.н..
доцент, Н. Я. Спасів

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" __ " _____ 20 __ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Сутність та класифікація фінансових ресурсів підприємства.....	7
1.2. Теоретико-організаційні основи управління фінансовими ресурсами підприємства.....	17
1.3. Науково-методичні підходи до оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства.....	28
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	38
2.1. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємства.....	38
2.2. Діюча практика використання фінансових ресурсів підприємства.....	53
2.3. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства.....	59
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	68
3.1. Критерії оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства.....	68
3.2. Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.....	77
3.3. Резерви нарощування капіталізації підприємства	84
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах посилення впливу фінансової та політичної кризи національної економіки найважливішими чинниками успішного розвитку вітчизняних підприємств у довгостроковій перспективі є наявність фундаментальної мети розвитку і побудова ефективної системи управління їх фінансами, орієнтованої на досягнення цієї мети.

Досвід розвинених країн, розвиток управлінських технологій, упровадження вартісного підходу до управління бізнесом на українських підприємствах переконливо довели, що пріоритетною метою розвитку підприємства є максимізація його вартості. Управління фінансовими ресурсами в ринкових умовах спрямоване на підвищення ринкової вартості й інвестиційної привабливості підприємства. Ефективне фінансове управління вимагає безперервності, послідовності і комплексності використання методів і важелів, завдяки яким фінансовий механізм підприємства найкраще пристосовується до змін в умовах утвердження ринкової економіки.

Для формування механізму якісного та ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства, необхідно дотримуватися принципів системності та комплексності, що стає особливо актуальним є у зв'язку із економічною та політичною нестабільністю у світі, глобалізацією бізнесу, збільшенням підприємницьких ризиків та жорсткістю конкуренції. Рівень фінансового потенціалу й умови фінансових ринків розширюють або обмежують можливості формування підприємствами достатнього обсягу фінансових ресурсів. Все це зумовлює необхідність розробки ефективної політики управління фінансовими ресурсами як одного з найважливіших елементів в загальній стратегії діяльності та розвитку підприємств.

Значний внесок у розвиток теорії управління фінансовими ресурсами підприємств зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: І.Ю. Бланк, Ю.Ф. Брігхем, Д.К. Ван Хорн, І.С. Гуцал, О.Д. Василик, О.Д. Заруба, О.Р. Квасовський, О.В. Кнейслер, В.В. Костецький, О.І. Кулинич, Д. Коллис, Л.О.

Лігоненко, А.А. Мазаракі, С. Монтгомери, К.В. Павлюк, В.Ф. Палій, А.М. Поддєрьогін, Ж. Рішар, Д.Г. Сігел, Н.Я. Спасів, В.І. Терьохін, О.О. Орлов, Р.Н. Холт та ін.

Проте, і на сьогодні залишаються актуальними питання, пов'язані з розробкою та реалізацією ефективної стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами підприємств, як цілісної системи, підпорядкованої єдиній фінансовій і генеральній стратегії функціонування та розвитку підприємства в сучасних умовах невизначеності та ризиків, що притаманні мінливому ринковому середовищу.

Мета дослідження полягає у розробці напрямів вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства на основі узагальнення теоретичних та оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Для досягнення поставленої мети слід виконати ряд завдань:

- розкрити сутність фінансових ресурсів підприємства та охарактеризувати джерела їх формування;
- розглянути теоретико-організаційні засади управління фінансовими ресурсами підприємства;
- уточнити науково-методичні підходи до оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства;
- проаналізувати динаміку обсягу та структури фінансових ресурсів підприємства;
- провести аналіз напрямів використання фінансових ресурсів підприємства;
- оцінити фінансові результати діяльності підприємства;
- окреслити критерії оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства;
- оптимізувати напрямки використання фінансових ресурсів підприємства та нарощування його капіталізації.

Об'єктом дослідження є фінансові ресурси ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь».

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні засади управління фінансовими ресурсами підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження виступають концепції та підходи сучасної економічної теорії, економічного аналізу, теорії управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців, де обґрунтовано концептуальні засади інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами підприємства.

У процесі наукового дослідження використовувалися методи: теоретичного узагальнення та порівняння – для розкриття змісту і сутності фінансових ресурсів підприємства; статистичного і графічного аналізу – для вивчення, групування, порівняння та наочного відображення емпіричних даних з метою дослідження тенденцій розвитку підприємства та параметрів управління його фінансовими ресурсами; системного аналізу, формалізації та економічного моделювання – для розробки основних напрямів оптимізації структури фінансових ресурсів; комплексного аналізу – для розробки прикладних рекомендацій щодо реалізації стратегії оптимізації прибутковості підприємства.

Інформаційною базою роботи слугувала фінансова звітність ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь», статистичні матеріали, роботи вітчизняних та закордонних фахівців.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні виконано теоретичне та методичне обґрунтування управління фінансовими ресурсами підприємства на основі збалансованості його розвитку, що дозволило одержати теоретичні і практичні результати, які містять наукову новизну, зокрема, окреслено критерії оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства у контексті підвищення ефективності його господарювання.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані висновки та рекомендації щодо вдосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємства можуть бути використані у практичній діяльності суб'єктів господарювання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи доповідались та отримали позитивні відгуки на 3 науково-практичних конференціях, за якими опубліковано тези у збірниках кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування в 2016 році.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 105 сторінках, що містить 32 таблиці і 4 рисунки. Список використаних джерел складає 81 найменування.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та класифікація фінансових ресурсів підприємства

У сучасних умовах становлення економіки України розвиток вітчизняного бізнесу набуває особливої динамічності. Це пояснюється наявністю досить жорсткої конкуренції як з боку українських, так і зарубіжних підприємств, підвищенням вимог споживачів до товарів та послуг, що пропонуються на ринку. З іншого боку, підприємства є також споживачами різних видів ресурсів. У процесі своєї господарської діяльності вони вступають у взаємодію з багатьма контрагентами (постачальниками, кредиторами, споживачами тощо). Тому, щоб посісти своє місце на ринку й успішно працювати, кожне підприємство має враховувати багато чинників, що впливають на його діяльність, планувати й прогнозувати власні кроки. Звичайно, досить важливе значення має професійна робота маркетингової та інших служб підприємства. Однак, як слушно зазначає В.В. Костецький, на сучасному етапі розвитку дедалі вагомішого значення набуває саме управління фінансами підприємства з метою фінансового забезпечення його діяльності, оскільки фінансові ресурси є базисним ресурсом, без якого неможливе функціонування й розвиток підприємства [24, с. 135].

В науковій літературі відсутня єдина думка щодо трактування поняття «фінансові ресурси», але обґрунтовані наукові підходи до різних точок зору дозволили зробити наступні узагальнення: під фінансовими ресурсами підприємств слід розуміти кошти, які належать підприємству або перебувають у його розпорядженні з метою забезпечення процесу простого чи розширеного відтворення або для задоволення соціальних потреб колективу.

Фінансові ресурси трансформуються у діловий оборот через відповідні джерела. Вони можуть бути розглянуті з двох точок зору: як сукупність інструментів, що використовуються для залучення фінансових ресурсів, необхідних для обслуговування виробничих та інших витрат організації; і як сукупність способів фінансового забезпечення діяльності організації, потенційно доступних і фактично використаних в процесі створення, становлення і розвитку організації, що забезпечують певну величину фінансових ресурсів [3, с. 134].

Загалом під терміном «ресурс» розуміють засоби, які, після певних перетворень і застосування, дозволяють отримати бажаний результат. Широко «фінансові ресурси» – це кошти, які можуть бути спрямовані на виконання визначених завдань відповідно до певного плану, і дозволяють отримати бажаний економічний результат.

Фінансові ресурси підприємств за своєю сутністю – це складна економічна категорія, тому погляди українських вчених, які досліджували їх економічну сутність, досить різняться між собою. Тому для відображення всіх сторін поняття наведемо визначення різних вчених (див. Додаток А).

Найпоширенішою точкою зору є розуміння фінансових ресурсів як грошових коштів (фондів, доходів, накопичень), що мають цільове спрямування. Має місце й інший підхід, де науковці під фінансовими ресурсами розуміють не лише грошові кошти, а й кошти, авансовані в основні й оборотні засоби. Прихильники даного підходу розуміють фінансові ресурси більш широко за рахунок тієї їх частини, яка матеріалізована в активах підприємства [53, с. 8].

Отже, синтезувавши всі наведені вище визначення, можна представити загальне бачення цього поняття. Фінансові ресурси підприємств – це частина грошових коштів підприємства, що формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу, які акумулюються за рахунок власних, позичених та залучених коштів та перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і

необхідні для виконання ним фінансових зобов'язань, здійснення витрат з метою забезпечення процесу розширеного відтворення, а також з метою одержання прибутку від здійснення виробничо-господарської діяльності.

Фінансові ресурси підприємства мають виконувати наступні функції:

- забезпечення процесу виникнення підприємства;
- формування його стартового капіталу;
- формування ресурсного потенціалу;
- забезпечення безперервності і відтворення торговельного процесу;
- виконання фінансових зобов'язань;
- забезпечення його фінансової стійкості, платоспроможності, конкурентоспроможності і ефективності господарської діяльності.

Специфіка фінансово-економічного механізму управління підприємством визначається:

- формуванням статутного капіталу, поділеного на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, і індивідуалізації корпоративної власності за допомогою акцій;
- емісією акцій як найважливішого джерела поповнення капіталу;
- дивідендною політикою підприємства;
- формуванням ринкової ціни акцій;
- диференціацією механізму використання акцій у відкритих і закритих акціонерних товариствах [12, с. 97].

Специфічний зміст фінансових ресурсів досить повно визначається наявністю певних ознак.

По-перше, це фонди коштів акумуляційного характеру, що утворюються в результаті виробництва, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу.

По-друге, це кінцеві прибутки, тобто кошти, призначені для обміну на товари.

По-третє, це прибутки після реалізації товарів.

Фінансовим ресурсам підприємств притаманні такі властивості:

- фінансові ресурси мають стадію утворення;
- фінансові ресурси відображають відношення до власності;
- фінансові ресурси мають джерела формування і цілі використання;
- від джерел формування та напрямів використання залежить структура фінансових ресурсів [19].

Проведення фінансово-господарської діяльності підприємством передбачає, що грошові кошти постійно надходять на рахунки у банк або в касу у вигляді виручки від реалізації або доходів і вибувають при здійсненні платежів. У процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів підприємств виникає широкий спектр грошових відносин, які відображають економічний зміст сфери фінансів. У згаданому контексті фінансові ресурси розглядають також через форму їх вираження, зокрема, як сукупність власних грошових доходів і надходжень ззовні (залучені і позичені кошти), грошові кошти і прирівняні до них потоки, грошові засоби, кошти, прибутки і надходження, що є в розпорядженні підприємства, призначені для виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат і витрат, пов'язаних з розширенням виробництва та підтримки стійкості фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта. Таким чином, вся сукупність фінансових відносин підприємств може бути умовно подана у вигляді грошових потоків і мати чіткі вартісні характеристики [48, с. 146].

При аналізі будь якого поняття виникає питання його класифікації, тобто розподілу поняття на групи за наявністю або відсутністю певної визначеної характеристики. При цьому більшість вчених-економістів зосереджують свою увагу на якійсь одній ознаці поділу, наприклад за джерелами формування, або кількох основних – за правом власності, за кругообігом та джерелами формування.

Однак для більш повного відображення сутності фінансових ресурсів підприємств необхідно розглянути їх класифікацію за якомога більшою кількістю ознак.

А.М. Поддєрьогін до основних джерел формування фінансових ресурсів підприємств відносить власні та залучені кошти. До власних належать: статутний капітал, амортизаційні відрахування, валовий дохід та прибуток. До залучених – отримані субсидії, кредити, пайові та інші внески, кошти, мобілізовані на фінансовому ринку. Класифікацію джерел формування фінансових ресурсів підприємств А.М. Поддєрьогін здійснює за таким основними ознаками: ресурси, що формуються під час заснування підприємств; формуються за рахунок власних і прирівняних до них коштів; мобілізуються на фінансовому ринку; ресурси, що надходять у порядку розподілу грошових надходжень [49].

Т.В. Романенко розглядає фінансові ресурси як матеріальне втілення фінансових відносин на рівні господарських суб'єктів, під якими, на її думку, слід розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб. Загальну суму фінансових ресурсів кожного підприємства вона визначає як сукупність коштів, що відображені в пасиві бухгалтерського балансу підприємства і складаються з наступних елементів: статутного фонду; резервного фонду; амортизаційного фонду; спеціального фонду; нерозподіленого прибутку; кредиторської заборгованості усіх видів, включаючи заборгованість з бюджетних платежів, із відрахувань на соціальне страхування, з оплати праці; короткострокових і довгострокових кредитів комерційних банків; коштів для фінансування капітальних вкладень та інших коштів.

Класифікацію фінансових ресурсів підприємств Т.В. Романенко пропонує здійснювати за двома основними критеріями: 1) залежно від джерел формування: створені за рахунок власних і прирівняних до власних грошових надходжень; мобілізовані на фінансовому ринку; ресурси, що надходять у порядку перерозподілу; 2) за правом власності: власні кошти підприємства; залучені кошти; позикові фінансові ресурси [52].

В.М. Опарін розвиває класифікацію фінансових ресурсів підприємств та пропонує її здійснювати за такими основними ознаками: за кругообігом, за використанням, за правом власності. За кругообігом він розрізняє початкові фінансові ресурси, тобто ті, з якими підприємство починає свою діяльність і які концентруються у статутному фонді, і прирощені, тобто, отримані підприємством у результаті його діяльності у формі прибутку. За характером використання виділяє матеріалізовані фінансові ресурси, що вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу – оборотні кошти. Знос основних засобів та їх оновлення за рахунок амортизаційних відрахувань є формою цільових фінансових ресурсів. За правом власності фінансові ресурси він поділяє на власні кошти підприємницької структури (залежно від форми власності це може бути приватний, пайовий чи акціонерний капітал), надані безоплатно державою з бюджету чи фондів цільового призначення та позичені, до яких відносяться отримані кредити.

Поряд з основними класифікаційними ознаками фінансових ресурсів підприємств, В.М. Опарін також виділяє конкретні їх види, що перебувають у розпорядженні підприємств: прибуток, амортизаційні відрахування, оборотні кошти, бюджетні асигнування, надходження з цільових фондів, кредити [37].

На думку Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєвої, Н.А. Гринюк та ін., фінансові ресурси підприємства можна розглядати як капітал, який в свою чергу може бути поділений: 1) за об'єктом інвестування: на основний, що спрямований на фінансування необоротних активів підприємства та оборотний, що формує сукупність оборотних активів підприємства; 2) за метою використання: виробничий капітал, який інвестований в активи підприємства для здійснення поточної (операційної) діяльності; фінансовий капітал, що використовується для інвестування в грошові інструменти (деPOSITNІ вклади) та боргові фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати); спекулятивний капітал, що використовується під час здійснення спекулятивних, заснованих на різниці в цінах, фінансових операцій; 3) за належністю підприємству: власний капітал, який характеризує загальну вартість коштів підприємства, що належать йому на

правах власності; позиковий капітал, тобто, кошти, що залучаються підприємством для фінансування діяльності на загальних умовах кредитування (строковості, повернення, платності, забезпеченості) [28]. Кожному джерелу формування фінансових ресурсів притаманні певні як позитивні, так і негативні особливості, що обумовлює різний вплив власних і позикових коштів на діяльність підприємства.

Власні фінансові ресурси підприємства характеризуються: простотою і швидкістю залучення; більш високою здатністю генерувати прибуток; забезпеченням фінансової стійкості розвитку підприємства, а отже, зниженням ризику банкрутства; збереженням повного управління і контролю з боку первинних засновників.

Водночас обсяги залучення власних фінансових ресурсів є обмеженими, оскільки залежать від фінансових можливостей засновників та ефективності діяльності за попередній період. Збільшення розміру власних фінансових ресурсів, на відміну від позикових, стримує зростання рентабельності власних коштів – показника найбільш привабливого для власників підприємства. Залучення власних фінансових ресурсів супроводжується більш високою вартістю порівняно з альтернативними зовнішніми джерелами.

На відміну від власних, позикові фінансові ресурси характеризуються достатньо широкими можливостями обсягів залучення і значним позитивним впливом на збільшення активів і зростання обсягів діяльності підприємства. Однак залучення позикових коштів пов'язане з деякими організаційними труднощами оформлення кредитної угоди, необхідністю мати згоду кредиторів та заставу у вигляді матеріальних цінностей або гарантій третіх осіб. Використання позикових фінансових ресурсів знижує також фінансову стійкість підприємства і збільшує ризик його неплатоспроможності.

Авторський колектив підручника “Фінансова діяльність суб’єктів господарювання” поділяє фінансові ресурси на: власні – фінансові ресурси окремого суб’єкта господарювання, які належать йому на правах власності та використовуються для формування певної частини його активів (чистих активів

підприємства); залучені – кошти, залучені підприємством зі сторони; позичкові – грошовий капітал чи майно, що надається в позику на умовах строковості, повернення і плати у формі процента [67, с. 349].

Співвідношення власних і позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства формують показник структури капіталу підприємства, який є одним із найголовніших критеріїв оцінки фінансового стану підприємства.

Склад та структура фінансових ресурсів, їхні обсяги залежать від виду та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. При цьому обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою підприємства. Чим більший обсяг виробництва і вища ефективність роботи підприємства, тим більше обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки. Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів, їхнє ефективне використання визначають добрий фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У цьому зв'язку найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найефективніше їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємства загалом.

Формування з різних джерел фінансових ресурсів дає можливість підприємству вчасно інвестувати кошти в нове виробництво, забезпечувати розширення й технічне переозброєння діючих основних засобів, фінансувати наукові дослідження, розробки та їхнє впровадження та ін.

Так в табл. 1.1 наведено класифікацію фінансових ресурсів підприємства за різними характеристиками, які систематизовані автором.

Поділ фінансових ресурсів за видами господарської діяльності визначає на забезпечення яких саме операцій спрямовуються кошти. Операційні ресурси – спрямовані на забезпечення фінансування операційної (основної) діяльності підприємства. Інвестиційні – на придбання та реалізацію тих довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами

грошових коштів. Фінансові – спрямовані зміни розміру і складу власного та позикового капіталу.

За джерелами формування фінансові ресурси підприємства поділяють на власні кошти (акціонерний капітал), залучені безоплатно державою з бюджету чи фондів цільового призначення або корпоративними формуваннями з централізованих фондів та позичені – отримані кредити [43].

Таблиця 1.1

Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Класифікаційна ознака	Види фінансових ресурсів
За видами господарської діяльності	Операційні, інвестиційні, фінансові
За джерелами формування	Власні, позичені, залучені
За об'єктами інвестування	У фінансові інструменти, у реальні інвестиційні об'єкти
За кругообігом	Початкові, нагромаджені
За характером використання	Матеріалізовані, обігові кошти
За напрямками залучення	Зовнішні, внутрішні
За видами сформованих активів	Необоротні активи, оборотні активи, витрати майбутніх періодів
За джерелами покриття активів	Власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові зобов'язання
За ступенем ліквідності активів	Найбільш ліквідні, швидко реалізовані, повільно реалізовані, важко реалізовані
За ймовірністю погашення зобов'язань	Найтерміновіші зобов'язання, короткострокові пасиви, довгострокові пасиви, постійні пасиви
За призначенням	Для виконання фінансових зобов'язань, для забезпечення розширеного відтворення, для забезпечення інших господарських і соціальних потреб
За матеріально-речовою структурою	Грошові кошти і їх еквіваленти, фінансові ресурси перетворені в матеріальну форму, тобто капітал
За терміном використання	Вкладені, використані
За об'єктом інвестування	Основний, оборотний
За метою використання	Виробничий, фінансовий, спекулятивний
За стадією утворення	Початкові, державні, акціонерні, приватні
За видатками або напрямками використання	Поповнення фонду відшкодування, формування фонду споживання, формування фонду нагромадження

Згідно поділу фінансових ресурсів за кругообігом виділяють ті, з якими підприємство починає свою діяльність і які концентруються у статутному фонді, тобто початкові фінансові ресурси, та, отримані підприємством у результаті його діяльності у формі чистого доходу (прибутку) – прирощені.

За характером використання виділяють матеріалізовані фінансові ресурси – вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу, обслуговуючи окремий виробничий цикл – оборотні кошти.

Фінансові ресурси підприємства також можуть розглядатись як капітал, який в свою чергу може бути поділений за об'єктом інвестування: на основний, що спрямований на фінансування необоротних активів підприємства та оборотний, що формує сукупність оборотних активів підприємства. Також розподіл здійснюється за метою використання:

- виробничий капітал, який інвестований в активи підприємства для здійснення поточної (операційної) діяльності;
- фінансовий капітал, що використовується для інвестування в грошові інструменти (депозитні вклади) та боргові фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати);
- спекулятивний капітал, що використовується під час здійснення спекулятивних, заснованих на різниці в цінах, фінансових операцій [74, с. 149].

За стадією утворення фінансові ресурси поділяються на:

- початкові – утворені на початковій стадії діяльності підприємства,;
- державні – асигнування з бюджету;
- акціонерні – внески засновників
- приватні – власний капітал підприємства.

Згідно поділу за терміном використання фінансових ресурсів виділяють: вкладені ресурси, які застосовуються протягом тривалого терміну використання і постійно беруть участь у процесі відтворення та використанні ресурси, тобто поточні витрати, виражені у грошовій формі, їх розмір включений в ціну товару і відшкодовується в процесі одного виробничого циклу. Вкладені фінансові ресурси в свою чергу поділяються на вкладені: в матеріальні активи, в нематеріальні активи, в оборотні активи [81, с. 127].

За метою використання фінансові ресурси поділяються на цільові (резервний капітал, спеціальні фонди), як можуть бути використані лише на

попередньо зазначені цілі і універсальні, як не мають обмежень щодо напрямку їх застосування.

Науковець Кірейцев Г. Г. виділяє також класифікацію за видатками або напрямками використання, згідно з якою до складу фінансових ресурсів підприємства відносять:

- витрати на розвиток економіки підприємства;
- витрати на соціально-культурні заходи;
- витрати на розвиток науки;
- надання благодійної допомоги;
- витрати на обслуговування залучених фінансових ресурсів;
- інші витрати підприємства.

У кінцевому підсумку, Кірейцев Г.Г. ділить напрямки використання фінансових ресурсів на три групи:

- поповнення фонду відшкодування;
- формування фонду споживання;
- формування фонду нагромадження [72].

Отже, фінансові ресурси є основою діяльності підприємства. Адже саме вони створюють ту необхідну матеріальну базу для здійснення підприємством своєї функції на ринку – забезпечувати потреби споживачів. Їх нестача для підприємства може стати дуже потужним стримуючим фактором розвитку. Всі класифікації фінансових ресурсів підприємств мають деякі відмінності, які полягають в понятійно-категорійному апараті та ознаках за якими групуються різні види фінансових ресурсів підприємств. Але більшість авторів в складі цієї класифікації виділяють поділ за джерелами на три основні групи: власні, позикові та залучені, що розглянемо в наступному підрозділі кваліфікаційної роботи.

1.2. Теоретико-організаційні основи управління фінансовими ресурсами підприємства

В умовах транзитивної економіки України зростаюча потреба в забезпеченні платоспроможності та фінансової стійкості всіх суб'єктів ринку спонукає до пошуку дієвих механізмів мобілізації фінансових ресурсів, прийняття управлінських рішень щодо ефективного їх вкладення у реальні та фінансові активи з метою досягнення основної мети фінансового менеджменту – задоволення інтересів і досягнення добробуту власників. У контексті руху грошових коштів між учасниками фінансових взаємовідносин відбувається процес створення і використання грошових нагромаджень, які набувають форми фінансових ресурсів і визначають матеріально-речовий зміст функціонування фінансів суб'єктів господарювання. Із трансформацією частини грошових потоків у фінансові ресурси починається вплив фінансів на забезпечення високого рівня національного відтворювального процесу та прискорення соціально-економічного розвитку держави [21, с. 113-114]. З огляду на сказане О.В. Кнейслер, Л.З. Шупи, актуальним є детальне дослідження системи управління фінансовими ресурсами, яке спрямоване на досягнення таких цілей:

- виживання фірми в умовах конкурентної боротьби;
- уникнення банкрутства і великих фінансових невдач; лідерство в боротьбі з конкурентами;
- збільшення ринкової вартості фірми;
- прийнятних темпів зростання економічного потенціалу фірми;
- зростання обсягів виробництва та реалізації;
- збільшення прибутку;
- зменшення витрат;
- забезпечення рентабельної діяльності і т.д.

Система управління фінансовими ресурсами підприємства є складовою фінансового механізму підприємства. Як зазначає І.О.Бланк «механізм фінансового менеджменту представляє собою систему основних елементів, регулюючих процес виробки і реалізації управлінських рішень в області фінансової діяльності підприємства» [5, с. 14]. І.О. Бланк розглядає його як

сукупність фінансового забезпечення, фінансового регулювання, управління фінансовими ресурсами та управління фінансовими потоками, системи конкретних методів та прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства [5, с. 18].

На нашу думку, в широкому розумінні управління фінансовими ресурсами можна визначити не лише як процеси розподілу і використання фінансових ресурсів, але і діяльність, пов'язану із впливом на формування фінансових ресурсів, управління грошовими потоками підприємства.

Управлінська діяльність – один з найважливіших факторів функціонування і розвитку підприємств в умовах ринкової економіки (рис. 1.1).

Вона постійно вдосконалюється у відповідності з об'єктивними вимогами виробництва та реалізації, ускладненням господарських зв'язків, підвищенням ролі споживача у формуванні техніко-економічних та інших параметрів продукції.

Управління фінансовими ресурсами підприємств є одним з ключових чинників організації виробничо-господарської діяльності підприємства, одним з найважливіших факторів забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах, діяльність, що спрямована на оптимізацію фінансового механізму підприємства, координування фінансових операцій, забезпечення їх впорядкування та точного «балансування».

За своєю сутністю управління фінансовими ресурсами підприємств передбачає прийняття управлінських рішень в умовах швидкої зміни зовнішнього середовища. У зв'язку із цим наука управління фінансовими ресурсами повинна дозволити вдосконалити процес навчання шляхом розробки методів прийняття управлінських рішень в умовах існування зовнішніх протиріч.

Найважливішим завданням управління фінансовими ресурсами є визначення обсягів, джерел та форм залучення фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності підприємства. Їх формування здійснюється, зазвичай, за рахунок різних джерел: власного капіталу

підприємства, позичених і залучених фінансових ресурсів.

*Рис. 1.1. Схема управлінських зв'язків у економічній системі управління**

* сформульовано та доповнено автором

Процес управління фінансовими ресурсами повинен здійснюватися в рамках певної системи. Її можна розглядати як:

– частину загальної системи управління підприємством, яка складається з двох підсистем: суб'єкта та об'єкта управління (системний підхід до управління фінансовими ресурсами) [77];

– сукупність форм, методів та прийомів, за допомогою яких здійснюється управління грошовим оборотом та фінансовими ресурсами (процесний підхід до управління фінансовими ресурсами) [70].

При дослідженні системи управління переважно застосовують системний підхід. Рядом науковців [59] розроблено методи дослідження і конструювання об'єктів систем різних типів і класів. Тому системний підхід до управління фінансовими ресурсами передбачає з одного боку – розгляд і аналіз існуючого стану управління фінансовими ресурсами, а з іншого – формування ефективної системи управління для досягнення поставленої мети діяльності підприємства. Крім цього системний підхід повинен враховувати ситуаційну складову.

Системний підхід являє собою розвиток методів пізнання, дослідження, опису і пояснення сутності управління фінансовими ресурсами. Його використання у наукових дослідженнях є однією з характерних рис сучасної економічної науки, дозволяє розглядати будь-який економічний об'єкт як систему. Системні методи наукових досліджень дозволяють озброїти управлінців, які займаються вирішенням питань управління фінансовими ресурсами, необхідним інструментарієм для побудови ефективної системи, адекватної сучасному рівню фінансової безпеки господарюючих суб'єктів [59].

Концепція системного підходу до управління фінансовими ресурсами підпорядкована загальній меті розвитку підприємства, яка передбачає проведення значного обсягу аналітичної роботи, за результатами якої оцінюють: стан, склад, структуру і напрями використання фінансових ресурсів; потребу в ресурсах і джерелах їх залучення; фінансовий стан підприємства тощо. Вирішення цих питань варто починати з оцінки фінансово-економічного стану діяльності підприємства за допомогою відповідних показників. На основі отриманих аналітичних висновків розробляються багатоваріантні прогнози (моделі) структури управління фінансовими ресурсами.

Вибір оптимального варіанту формування та використання фінансових ресурсів, враховуючи існуючі та потенційні фінансові можливості, передбачає використання системно-аналітичного підходу до управління фінансовими ресурсами. Даний підхід базується на тому, що доцільність управлінського рішення визначається ситуацією, яка створюється під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Практичне вирішення проблеми являє собою перехід від аналітичних прийомів до пошуку оптимального варіанту дій в області стратегічного і тактичного планування.

Підхід до управління фінансовими ресурсами як до процесу характеризує його динамічний бік, який має вигляд послідовності операцій, зумовлених функціями управління: аналіз, прогнозування, планування, контроль тощо. Заслуговує на увагу процесний підхід до трактування функцій управління, наведений Шереметом А.Д. На його думку функції управління включають: збір інформації для управління, її аналіз і прийняття рішення. У свою чергу, прийняття рішення включає: прогнозування (планування), регулювання (оперативне управління) і контроль (ревізія і аудит) [77].

З огляду на розглянутий вище матеріал, доцільно сформулювати концепцію ефективного управління фінансовими ресурсами, яка передбачає оптимальне поєднання фінансової, організаційної та керівної складової і являє собою систему теоретичних і методичних поглядів в розрізі наступних елементів (табл. 1.2).

Склад елементів необхідно підбирати так, щоб забезпечити максимальний функціональний прояв.

Управління фінансовими ресурсами – це система інструментів, методів, форм розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з процесами формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для досягнення стійкого фінансового стану та ефективної діяльності підприємства [26].

На думку Бланка І.О. управління фінансовими ресурсами має на меті:

– забезпечення діяльності підприємства оптимальним обсягом фінансових ресурсів в певний період часу у відповідності до напрямів розвитку;

- організацію формування необхідного рівня та раціонального використання фінансових ресурсів;
- максимізацію прибутку і забезпечення підвищення ринкової вартості підприємства [5, с.85].

Таблиця 1.2

**Елементи концепції ефективного управління фінансовими ресурсами
сільськогосподарських підприємств***

Елементи концепції	Характеристика
Поняття	Управління фінансовими ресурсами
Зміст	Процес цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт управління
Цілі	Стратегічні; оперативні; тактичні
Задачі	Забезпечення діяльності підприємства необхідним обсягом фінансових ресурсів
Об'єкти	Фінансові ресурси, фінансові відносини
Суб'єкти	Управлінські працівники за ієрархією управління
Форми прояву	грошові потоки
Принципи	Загальні; конкретні
Функції управління	Організація; планування; мотивація; контроль
Етапи	Підготовка; прийняття; виконання; контроль виконання
Механізм	Фінансовий
Умови функціонування	Зовнішні; внутрішні

* сформульовано автором

Зміст системи характеризується цілеспрямованим впливом управлінських працівників різних рівнів ієрархії на процес формування, розподілу і використання фінансових ресурсів з метою досягнення поставленої мети за найменших затрат і ризику.

У системі управлінні фінансовими ресурсами виділяють три рівні: стратегічний, тактичний, оперативний. Коваленко Л.О. робить акцент на тому, що фінансові ресурси на рівні стратегічного управління переважають над іншими видами ресурсів (матеріальними, трудовими) [22, с.19]. Це свідчить про той факт, що стратегічний рівень управління фінансовими ресурсами передбачає вибір і обґрунтування політики залучення і ефективного

розміщення фінансових ресурсів підприємства. Визначальним на стратегічному рівні управління є: визначення загальної потреби у фінансових ресурсах; обґрунтування і вибір джерел формування; розробка фінансового плану та бюджету фінансових ресурсів за напрямками діяльності.

На тактичному рівні управління ресурсами здійснюється постановка поточних цілей і планування руху фінансових ресурсів за окремими напрямками в зв'язку з загальною метою діяльності підприємства. На оперативному рівні увага приділяється управлінню матеріальними і трудовими ресурсами. Важливим при цьому є ефективне використання наявних фінансових ресурсів для забезпечення поточної діяльності підприємства [22].

У науковій літературі до завдань управління фінансовими ресурсами переважно відносять:

- залучення необхідного обсягу ресурсів на найвигідніших умовах;
- ефективне використання наявних ресурсів [22].

На нашу думку, дані завдання дещо звужені, їх слід розглядати на стратегічному, тактичному і оперативному рівні, залежно від поставлених цілей функціонування системи.

У загальній структурі функціонування системи управління фінансами господарюючих суб'єктів фінансові ресурси є одним з складових елементів керованої системи, тобто об'єкта управління, куди також входять джерела фінансових ресурсів та фінансові відносини [28]. Таким чином, об'єктом управління є сукупність фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні сільськогосподарського підприємства. До складових елементів об'єкту управління слід віднести внутрішні (власні) та зовнішні (позикові, залучені) джерела ресурсів.

До суб'єктів управління прийнято відносити персонал фінансових підрозділів підприємства, які здійснюють вплив на об'єкт управління. Їх діяльність включає збір, обробку, аналіз, систематизацію, передачу, зберігання інформації, розробку і прийняття управлінських рішень за допомогою планування і включає організацію, регулювання, координування, аналіз і

контроль [77]. Фахівці повинні мати не тільки високий професійний рівень, але й вміти швидко пристосовуватися до змін умов навколишнього середовища функціонування.

Управління фінансовими ресурсами належить до основних завдань фінансового менеджера на будь-якому підприємстві, оскільки їх структура і вартість значною мірою впливають на основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства та на ефективність діяльності господарюючого суб'єкта в цілому.

Суб'єкт системи управління завжди відіграє активну роль відносно об'єкта. За допомогою певних функцій суб'єкт змушує процеси, що відбуваються в середині об'єкта, розвиватися і функціонувати відповідно заданої програми. Залежно від конкретних умов кожен з цих елементів системи може виконувати функцію дії та сприйняття.

Фінансові ресурси проявляються в грошових потоках підприємства – сукупності здійснених у часі надходжень і виплат коштів, які генеруються в процесі господарської діяльності. На думку І.О. Бланка грошовий потік – основний показник, що характеризує обсяг формування власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел (або ефект інвестицій у вигляді грошових засобів, що повертаються інвестору) [6, с.129]. Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів” виділяють звичайну (операційну, інвестиційну, фінансову) та надзвичайну діяльність підприємства, тобто, грошовий потік має включати всі вищезазначені види діяльності. Особливу увагу в даному випадку слід приділити позитивним грошовим потокам, які формуються в результаті здійснення операційної, інвестиційної, фінансової та надзвичайної діяльності, бо саме вони відображають процес надходження фінансових ресурсів. Відповідно негативні грошові потоки відображають їх використання.

Виходячи з цього, виникає потреба розробки і впровадження раціональної політики управління грошовими потоками з дотриманням принципів синхронності, збалансованості, ефективності – оптимізація залишків коштів на

рахунках підприємства, мінімізація розривів між надходженням коштів і їх використанням, застосування різноманітних схем розрахунків [72, с.25].

Ефективна система управління повинна базуватися на загальних і конкретних принципах управління. До загальних відносять наступні основні принципи: цілі; правової захищеності управлінських рішень; оптимізації управління; делегування повноважень; відповідності; автоматичного заміщення відсутнього; першого керівника; одноразового введення інформації; нових задач; підвищення кваліфікації; “монтера Мечникова” [59].

Серед основних конкретних принципів управління фінансовими ресурсами підприємства доцільно виділити принципи: безперервності (здійснення управління фінансовими ресурсами постійно, з розрахунком на перспективу); ієрархії прийняття рішень (здійснюється на стратегічному, тактичному і оперативному рівні); економічності (досягнення поставлених цілей за найменших затрат і ризику); оптимальності джерел (вибір оптимального співвідношення джерел формування фінансових ресурсів); комплексності (управління фінансовими ресурсами як підсистема загального управління підприємством); фаховості (керівництво мають здійснювати лише спеціально підготовлені фахівці) тощо.

Вивчення процесу управління з погляду його функцій дозволяє встановити об’єми робіт по кожній з функцій, визначити потребу в трудових ресурсах і у результаті сформуванню структури і організацію системи управління. Кожна управлінська функція наповнена характерним для неї об’ємом і змістом робіт і має специфічну структуру, в рамках якої вона реалізується [59].

Наступним важливим етапом процесу управління фінансовими ресурсами є фінансове планування, при якому здійснюється вибір засобів і методів досягнення поставлених цілей за рівнями ієрархії.

Управління фінансовими ресурсами – складний і багатогранний процес, який поділяють на кілька етапів:

1. Визначення і постановка проблеми.

2. Збір та обробка даних згідно поставленої проблеми.
3. Аналіз отриманої інформації.
4. Прийняття управлінських рішень на основі проведеного аналізу.
5. Реалізація прийнятих рішень.
6. Оцінка результатів реалізації рішень [5; 22; 77].

Така послідовність дій дасть можливість отримати найбільш оптимальний обґрунтований результат. Кожна дія може бути конкретизована залежно від поставленої проблеми. У переважній більшості випадків успіх розв'язання поставленої задачі залежить від того, наскільки правильно і вдало вибрані та використані методи і прийоми підготовки управлінських рішень.

Вибір та реалізація оптимальних рішень в управлінні фінансовими ресурсами залежать від їх економічної ефективності, тобто результат має відповідати здійсненим витратам з урахуванням мінімального ризику. Якщо управління фінансовими ресурсами поділити на управління формуванням та управління їх використанням, то ефективне формування передбачає залучення оптимальної кількості фінансових ресурсів для виконання поставленої задачі за найменших витрат на їх формування. Ефективне використання характеризується виконанням поставленої задачі за найменших витрат фінансових ресурсів і мінімального ризику. При цьому додатковий отриманий ефект повинен перевищувати додаткові здійснені витрати.

Ефективне управління фінансовими ресурсами здійснюється в межах фінансового механізму. Традиційно в структуру фінансового механізму включають п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [49].

Фінансовий метод можна визначити як спосіб впливу фінансових відносин на господарюючий суб'єкт, що діє в напрямі управління рухом фінансових ресурсів. До фінансових методів відносять планування, прогнозування, кредитування, оподаткування, страхування тощо [49].

Фінансовий важіль являє собою прийом дії фінансового методу. До фінансових важелів відносять прибуток, доходи, амортизаційні відрахування,

фонди цільового призначення, фінансові санкції, орендну плату, процентні ставки за позиками, депозитами, облігаціями, пайові внески, внески до статутного капіталу, портфельні інвестиції, дивіденди тощо [49].

Правове забезпечення функціонування фінансового механізму включає законодавчі акти, постанови, накази та інші правові документи органів управління. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму формують інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки, методичні вказівки, роз'яснення тощо.

Інформаційне забезпечення функціонування фінансового механізму складається з різного роду економічної, комерційної, фінансової й іншої інформації. У зв'язку з стрімким зростанням обсягів зовнішньої і внутрішньої інформації, скороченням строків її обробки і доступу інформаційне забезпечення доцільно було б розглядати з урахуванням технічних можливостей підприємства і трактувати як “інформаційно-технічне забезпечення”.

Крім того, на нашу думку, до переліку елементів фінансового механізму доцільно включити організаційно-управлінське забезпечення, яке передбачає побудову раціональної фінансової структури управління підприємством та оптимальний керівний склад, який виконує керівні дії в межах визначених повноважень.

1.3. Науково-методичні підходи до оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства

Критеріями оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства є: фінансова стійкість, ліквідність та платоспроможність.

Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування. Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів,

довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [34, с. 43].

До основних факторів, що визначають фінансову стійкість підприємства, належить фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складових активів (насамперед необоротних активів і запасів).

Розрізняють такі типи фінансової стійкості підприємства:

1. Абсолютна фінансова стійкість (на практиці зустрічається дуже рідко) – ситуація при якій власні оборотні кошти забезпечують запаси і витрати підприємства.

2. Нормально – стійкий фінансовий стан – ситуація, при якій запаси і витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами.

3. Нестійкий фінансовий стан – ситуація, при якій запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик.

4. Кризовий фінансовий стан – ситуація, при якій запаси і витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства [23, с. 127].

Фінансова стійкість підприємства також залежить від ефективного вибору джерел фінансування і визначається оптимальною структурою активів та співвідношенням власних і запозичених коштів. Для цього обчислюються відносні показники фінансової стійкості (табл. 1.3).

Для визначення кредитоспроможності проводять оцінку показників ліквідності та платоспроможності підприємства. Ці поняття дуже близькі.

Ліквідність – це здатність підприємства розраховуватися зі своїми поточними зобов'язаннями перед контрагентами шляхом перетворення активів на гроші. Ліквідність підприємства свідчить про наявність грошових коштів для термінового виконання фінансових зобов'язань даного періоду.

Таблиця 1.3

Характеристика та обрахунок відносних показників фінансової стійкості

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Активи	$\geq 0,5$	Частка власного капіталу в сумі джерел фінансування підприємства.
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Зобов'язання / Активи	$< 0,5$	Частка зобов'язань в сумі джерел фінансування підприємства.
Коефіцієнт фінансової залежності	Активи / Власний капітал	1 – 2	Скільки активів припадає на 1 грн. власного капіталу підприємства.
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Активи	0,75 – 0,9	Частка стабільних джерел у фінансових ресурсах підприємства.
Коефіцієнт фінансового ризику	Зобов'язання / Власний капітал	$< 0,7$	Обсяг зобов'язань, що припадають на 1 грн. власного капіталу.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власний оборотний капітал / Власний капітал	0,3 – 0,5	Якою часткою власного капіталу підприємство може маневрувати, тобто спрямовувати в оборотні активи.
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	Власні оборотні кошти / Запаси	0,5 – 0,8	Яка частка запасів фінансується за рахунок стабільних джерел.
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	Власні оборотні кошти / Оборотні активи	$\geq 0,1$	Частка стабільних джерел у фінансуванні оборотних активів.
Індекс постійності активів	Необоротні активи / Власний капітал	Позитивно оцінюється зниження	Частка власного капіталу, що йде на фінансування необоротних активів.
Коефіцієнт покриття відсотків	(Прибуток до оподаткування + Витрати на виплату відсотків) / Витрати на виплату відсотків	> 1	Потенційна спроможність підприємства погасити позику та ступінь захищеності кредиторів від несплати процентних платежів.

Платоспроможність підприємства свідчить про наявність грошових коштів упродовж достатнього періоду часу для вчасного виконання фінансових

зобов'язань. Це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання. При дослідженні поточної платоспроможності порівнюються суми платіжних засобів підприємства зі строковими зобов'язаннями [42, с. 56].

Для їх оцінки використовують показники, зазначені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Характеристика та обрахунок показників ліквідності та платоспроможності [65, с. 160]

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Абсолютно ліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,2 – 0,35	Частка поточних зобов'язань, яку підприємство може негайно погасити за рахунок високоліквідних активів.
Коефіцієнт термінової ліквідності	Високоліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,7 – 0,8 оптимально 1	Прогнозні платіжні можливості підприємства за умови вчасного проведення розрахунків із дебіторами.
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт загального покриття)	Поточні активи / Поточні зобов'язання	1 – 2	Очікувана платоспроможність підприємства за період, який дорівнює середній тривалості обороту всіх його оборотних коштів.
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	Запаси / Поточні зобов'язання	0,5 – 0,7	Достатність матеріальних та виробничих запасів для погашення короткострокових боргів у випадку необхідності їх розпродажу.

Отже, ефективність фінансування діяльності публічного підприємства можна оцінити за допомогою абсолютних та відносних показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Інформаційною базою для визначення ефективності фінансування підприємства є баланс підприємства. Узагальнюючи теоретичні аспекти фінансування діяльності публічного акціонерного товариства, слід зазначити, що дана організаційно-правова форма забезпечує найповніше використання можливостей, які нам надає ринкова економіка. Підприємство, що функціонує в таких умовах не має обмежень щодо здійснення своєї діяльності, а навпаки додаткові перспективи.

До таких можна віднести операції із цінними паперами власності. Оцінка ефективності фінансування здійснюється на основі показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

В свою чергу для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства застосовують показники динаміки складу та структури активів акціонерного товариства, ділової активності а також руху та ефективності використання основних засобів.

Ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства і визначається такими критеріями, як місце підприємства на ринку, репутація, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність [54, с. 407].

Ділова активність відображає рівень ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових і інших ресурсів і в той же час характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства [13, с. 202].

В останні роки сформулювався єдиний методологічний підхід до оцінки ділової активності як якісної характеристики ділового циклу, що проявляється в різному ступені залучення й ефективності використання ресурсів, у динаміці обсягів діяльності. Кон'юнктура ринку як барометр стану підприємства визначається розширенням або звуженням сфери ділової активності. Розширення ділової активності проявляється через зростання виробництва й укладання нових контрактів, підвищення споживчого попиту. У результаті цього відбувається збільшення місткості ринку, обсягу товарів і послуг.

Таким чином, ділова активність може характеризуватись динамікою показників ефективності виробничо-господарської діяльності в цілому. Позитивна динаміка цих показників сприятиме зміцненню фінансового стану підприємства.

«Золоте правило» економіки підприємства передбачає додержання умови, за якої темпи зростання прибутку підприємства мають перевищувати

темпи зростання обсягів продажу, а останні повинні бути вищими за темпи зростання активів (майна).

Це співвідношення можна відобразити формулою: $T_p > T_{rp} > T_a > 100\%$, де T_p , T_{rp} , T_a — темпи зростання прибутків, обсягів реалізації продукції і активів.

Для оцінки ділової активності більш детально використовують показники відображені додатку Б.

Оскільки основні засоби займають значну частку активів акціонерного товариства, актуальним є аналіз показників їх руху, тобто витрат на придбання нового устаткування, та ефективності їх використання, тобто чи були понесені витрати необхідними в аналізованому періоді та чи потрібно їх здійснювати у майбутньому. Характеристику та обрахунок даних показників наведено в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Характеристика та обрахунок показників руху основних засобів [65]

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Коефіцієнт надходження	Надходження основних засобів / Первісна вартість основних засобів на кінець року	Позитивно оцінюється зростання	Частка нових основних засобів
Коефіцієнт вибуття	Вибуття основних засобів / Первісна вартість основних засобів на початок року	Позитивно оцінюється зменшення	Частка основних засобів, що вибули за рік
Коефіцієнт приросту	(Надходження основних засобів – вибуття основних засобів) / Первісна вартість основних засобів на початок року	Позитивно оцінюється зростання	На скільки зросла первісна вартість основних засобів в результаті їх руху за рік

Власне наявність нових основних засобів та продовження їх заміни не є остаточним підтвердженням того, що вони є ефективним напрямом використання фінансових ресурсів акціонерного товариства. Для цього необхідно оцінити їх віддачу використовуючи показники табл. 1.6.

Окрім зазначених вище показників, обраховують також рентабельність за активами та пасивами. Показники, наведені в табл. 1.7 дозволяють зрозуміти яку вигоду приносить підприємству наявна структура напрямів використання фінансових ресурсів акціонерного товариства.

**Характеристика та обрахунок показників ефективності використання
основних засобів [65]**

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Фондомісткість	Середньорічна вартість основних засобів / Чистий дохід	Позитивно оцінюється зменшення	Скільки потрібно витратити основних фондів на виготовлення одиниці продукції
Фондовіддача	Чистий дохід / Середньорічна вартість основних засобів	Позитивно оцінюється зростання	Скільки прибутку отримано на 1 гр. основних виробничих фондів
Рентабельність основних засобів	Чистий прибуток / Середньорічна вартість основних засобів	Позитивно оцінюється зростання	Сума валового прибутку на одну гривню основних засобів

Показники табл. 1.8 відображають рентабельність джерел формування фінансових ресурсів та швидкість їх окупності.

Рентабельність власного капіталу. Показує наскільки відсотків ефективно використовується власний капітал підприємства. Даний вид рентабельності формується під впливом двох чинників – чистого прибутку (чинник прямого впливу) та власного капіталу (чинник оберненого впливу). Відповідно, зростання рентабельності власного капіталу як позитивного моменту діяльності підприємства можна забезпечити за умови перевищення темпів приросту чистого прибутку над темпами приросту власного доходу за умови рівності їх абсолютних значень 1% приросту [71, с. 215].

Рентабельність позикового капіталу характеризує здатність підприємства генерувати необхідний прибуток в процесі господарського використання позикового капіталу. Визначається як відношення чистого прибутку до середньої величини позикового капіталу.

Характеристика та обрахунок показників рентабельності активів

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Рентабельність активів (інвестицій)	Чистий прибуток / Середня величина активів	Позитивно оцінюється зростання	Частка чистого прибутку, яка припадає на 1 грн вкладених активів (інвестицій)
Термін окупності активів (інвестицій)	100 % / Рентабельність активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який період будуть компенсовані чистим прибутком кошти, інвестовані в активи
Рентабельність необоротних активів	Чистий прибуток / Середня величина необоротних активів	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожен гривню необоротних активів
Термін окупності необоротних активів	100% / Рентабельність необоротних активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який період будуть компенсовані чистим прибутком кошти, інвестовані в необоротні активи
Рентабельність оборотних активів	Чистий прибуток / Середня величина оборотних активів	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожен гривню оборотних активів
Термін окупності оборотних активів	100 % / Рентабельність оборотних активів	Позитивно оцінюється зменшення	За який термін окупляться всі оборотні активи підприємства

Отже, для аналізу ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства обраховують два блоки показників, пов'язаних відповідно із пасивами та активами підприємства. Насамперед динаміку складу, структури та напрямів використання фінансових ресурсів.

Також для відображення стану фінансової бази підприємства використовують спеціальні показники: абсолютної та відносної фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, ділової активності, руху та ефективності використання основних засобів, а також рентабельності активів та пасивів акціонерного товариства.

Характеристика та обрахунок показників рентабельності щодо власного капіталу і зобов'язань

Показник	Обрахунок	Нормативне значення	Суть
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Середня величина власного капіталу	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожен гривню власного капіталу підприємства
Термін окупності власного капіталу	100 % / Рентабельність власного капіталу	Позитивно оцінюється зменшення	Період за який буде компенсований чистим прибутком власний капітал підприємства
Рентабельність позикового капіталу	Чистий прибуток / Середня величина позикового капіталу	Позитивно оцінюється зростання	Величина чистого прибутку, що припадає на кожен гривню позикового капіталу
Термін окупності позикового капіталу	100% / Рентабельність позикового капіталу	Позитивно оцінюється зменшення	Термін за який окупляться всі залучені ззовні кошти

Висновки до розділу 1

На підставі досліджень, проведених у 1 розділі можна зробити наступні висновки:

1. Фінансові ресурси є базою для функціонування фінансів, їх матеріальним втіленням, приймають грошову форму, що дає змогу виділити їх з великої кількості інших економічних категорій. Фінансова система України поєднує в собі фінансові ресурси держави та фінансові ресурси підприємств. Фінансові ресурси підприємства забезпечують функціонування економіки на мікрорівні, ефективну діяльність підприємства, його належний розвиток та задоволення потреби працюючих.

2. В науковій літературі дотепер відсутній єдиний підхід до визначення поняття фінансових ресурсів та їх класифікації, що суттєво впливає на встановлення їх ролі та призначення, складу, методів впливу на ефективність господарювання. Синтезувавши всі наведені вище визначення, можна представити загальне бачення цього поняття. Фінансові ресурси підприємств – це частина грошових коштів підприємства, що формуються в процесі розподілу

і перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу, які акумулюються за рахунок власних, позичених та залучених коштів та перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і необхідні для виконання ним фінансових зобов'язань, здійснення витрат з метою забезпечення процесу розширеного відтворення, а також з метою одержання прибутку від здійснення виробничо-господарської діяльності.

3. Управління фінансовими ресурсами є складовою частиною управління фінансами і розглядається як одна з функцій фінансового менеджменту. В загальній структурі функціонування системи управління фінансами господарюючих суб'єктів фінансові ресурси є одним з складових елементів керованої системи, тобто об'єкта управління, куди також входять джерела фінансових ресурсів та фінансові відносини. Об'єктом управління є сукупність фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання. До складових елементів об'єкта управління слід віднести внутрішні (власні) та зовнішні (позикові) джерела ресурсів.

4. Для аналізу ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства обраховують два блоки показників, пов'язаних відповідно із пасивами та активами підприємства. Насамперед динаміку складу, структури та напрямів використання фінансових ресурсів та спеціальні показники: абсолютної та відносної фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, ділової активності, руху та ефективності використання основних засобів, а також рентабельності активів та пасивів акціонерного товариства.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємства

На будь-якому підприємстві фінансування діяльності здійснюється відображається у пасиві балансу.

Як вже зазначалося у попередньому розділі фінансові ресурси мають два джерела формування – власні та позикові. Не зважаючи на те, що, з точки зору витрат самофінансування є більш бажаним, підприємства зазвичай користуються позиковими коштами також. ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» не є виключенням і в його пасиві містяться власні та позикові кошти. У таблиці 2.1 відображено динаміку капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за аналізований період.

Таблиця 2.1

Динаміка складу та структури фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		Темп приросту, %		
	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	2013- 2012	2014- 2013	2015- 2014
Власний капітал	-2961	-21,0	-3317	-10,5	-3346	-10,5	-36705	-125,1	12,0	0,9	996,9
Позиковий капітал	17077	121,0	34827	110,5	35158	110,5	66035	225,1	103,9	1,0	87,8
Капітал всього	14116	100,0	31510	100,0	31812	100,0	29330	100,0	123,2	1,0	-7,8

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emittents/reports/year/2013-2015>

Дані таблиці свідчать про неоднозначну динаміку обсягів капіталу в аналізованому періоді, а саме протягом 2012-2013 років спостерігається зростання на 17394 тис. грн. або 123,2% та за 2013-2014 років на 302 тис. грн. або 1%, при цьому в 2014-2015 роках – скорочення на 7,8%. Це явище можна

оцінити негативно, що зумовлено різким падінням обсягів власного капіталу за рахунок нарощування збитковості операційної діяльності підприємства та часткове згортання діяльності або збереження її на існуючому рівні.

Не менш важливими є фактори такого зростання. Так упродовж 2012-2013 років обсяг власного капіталу скоротився на 356 тис. грн., що еквівалентно 12%, а позиковий капітал зріс у свою чергу на 35158 тис. грн., або 331%. У період з кінця 2013 до кінця 2014 року сума власного капіталу також зменшилась, проте лише на 0,9%, тобто на 29 тис. грн. Зростання позикового капіталу у цей період становило відповідно 1% або 331 тис. грн. За 2015 рік відбулося різке скорочення власного капіталу на 996,9%, що посприяло зниженню величини капіталу в контексті зростання позикового капіталу на 78%.

З наведеної вище інформації можна зробити висновок, що у 2013 та 2014 роках ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» залучало позикові кошти частково для покриття зменшення власного капіталу. А саме у 2013 році на це пішло приблизно 2%, а у 2014 році 8,8% позикового капіталу.

У структурі позиковий капітал перевищує власний більш ніж на 100%. Це спричинено від'ємним значенням останнього. Отже, нестача власного капіталу у 2012 році становила 21%, а протягом 2013 року вона скоротилась на 10,4% і на кінець 2013 та 2014 років становила 10,5%, а в 2015 році – 25,1%. Це в свою чергу свідчить про те, що фінансування діяльності в 2012, 2013, 2014 та 2015 роках здійснювалося за рахунок позикових коштів на 121%, 110,5% та 225,1% відповідно.

Від'ємне значення власного капіталу протягом досліджуваного періоду зумовлене певною закономірністю та тенденціями у динаміці його складових, про що свідчать дані таблиці 2.2.

Дані таблиці свідчать про те, що власний капітал ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» формують лише дві статті, а саме: статутний капітал та непокритий збиток. Оскільки в аналізованому періоді не проводилось ніяких додаткових випусків, чи викупу акцій, всі зміни у власному капіталі були

викликані збільшенням сум непокритих збитків.

Таблиця 2.2

Динаміка власного капіталу ПАТ «Клеванський лісозавод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		Темп приросту, %		
	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	2013-2012	2014-2013	2015-2014
Статутний капітал	1500	-50,7	1500	-45,2	1500	-44,8	1500	-4,1	0	0	0
Непокритий збиток	4461	150,7	4817	145,2	4846	144,8	38205	104,1	8,0	0,6	788,4
Власний капітал	-2961	100,0	-3317	100,0	-3346	100,0	-36705	100,0	12,0	0,9	-996,9

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emittents/reports/year/2013-2015>

Непокритий збиток у своїй частці перевищує статутний капітал майже втричі, однак цей коефіцієнт поступово зменшується впродовж 2012-2014 рр., однак зростає в 2015 році до 25 разів. В 2015 році частка непокритого збитку зростає на 788,4%, а власних ресурсів – набуває від’ємного значення. Враховуючи незмінність абсолютного значення статутного капіталу в аналізованому періоді, ситуацію можна оцінити негативно, оскільки такий стан речей свідчить про збільшення обсягів непокритих збитків, а отже й нестачі власного капіталу.

У 2012-2015 роках непокриті збитки зросли на 356 тис. грн., 29 тис. грн. та 33359 тис. грн. або 8%, 0,6% та 788,4% відповідно. Хоча збільшення збитку в акціонерному товаристві негативно відображається на власному капіталі, негативного впливу на тенденції у загальній сумі капіталу підприємства він не має, оскільки позитивним є збільшення суми позикового капіталу та його складових, про що свідчать дані таблиці 2.3.

В періоді, що аналізували відсутня однозначна тенденція щодо зміни довгострокових зобов’язань. У 2012-2013 роках вони зросли на 17129 тис. грн. або 154,6%, у 2013-2014 навпаки зменшились на 6605 тис. грн. або 23,4%, а у 2014-2015 роках – знову зросли високими темпами – на 147,6%. Водночас

поточні зобов'язання і забезпечення зростають у 2012-2014 роках. Так, за 2012-2013 роки на 621 тис. грн. або 10,4%, а у 2013-2014 роках на 6936 тис. грн. або 104,8%, проте зменшуються в 2015 році на 7,6%. Більшу частку в фінансуванні діяльності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» становлять довгострокові зобов'язання – близько 65-80%. При цьому, упродовж 2015 року їх частка зменшилася на 19,5%, а упродовж 2014 року навпаки зросла на 19,5%.

Таблиця 2.3

Динаміка позикового капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		Темп приросту, %		
	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	2013-2012	2014-2013	2015-2014
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	11082	64,9	28211	81,0	21606	61,5	53508	81,0	154,6	-23,4	147,6
Поточні зобов'язання і забезпечення	5995	35,1	6616	19,0	13552	38,5	12527	19,0	10,4	104,8	-7,6
Позиковий капітал	17077	100,0	34827	100,0	35158	100,0	66035	100,0	103,9	1,0	87,8

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Отже, упродовж 2012-2013 років позиковий капітал зростав одночасно за рахунок нарощення обсягів як довгострокових так і поточних зобов'язань. На противагу цьому в 2013-2014 роках він залишався майже без змін в абсолютному значенні, проте спостерігались зміни в значеннях його складових, що відображено в таблицях 2.4 та 2.5. Різке зростання спостерігається у 2015 році – практично в два рази.

Згідно даних таблиці можна зробити висновок, що у ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» відсутні кредити банків на строк понад один рік, а довгострокове фінансування здійснюється за рахунок інших довгострокових фінансових зобов'язань.

До них належать довгострокові заборгованості підприємства щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки (довгострокові векселі видані, зобов'язання за

облігаціями та інші).

Таблиця 2.4

Динаміка структури довгострокових зобов'язань ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		Темп приросту, %		
	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	обсяг, тис. грн.	частка, %	2013-2012	2014-2013	2015-2014
Довгострокові зобов'язання і забезпечення:	11082	100,0	28211	100,0	21606	100,0	53508	100,0	154,6	-23,4	147,6
- інші довгострокові зобов'язання	11082	100,0	28211	100,0	21584	99,9	53468	99,9	10,4	104,8	147,7
- відстрочені податкові зобов'язання	0	0,0	0	0,0	22	0,1	40	0,1	103,9	1,0	81,8

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Сума цих зобов'язань протягом 2012-2013 років зростає на 17129 тис. грн. або на 154,6%. В наступному періоді навпаки відбулося скорочення обсягів довгострокових фінансових зобов'язань, а саме на 6627 тис. грн. або 23,4%, знову ж в 2015 році – зростання на 147,6%.

Що стосується відстрочених податкових зобов'язань, то у 2012 та 2013 роках у ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» вони відсутні, що було зумовлено значною його збитковістю. Проте у 2014 році керівництво підприємства припустило можливість отримання прибутку та сплатило податок на прибуток з тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню. Він становив 22 тис. грн., а в 2015 році – 40 тис. грн.

У 2012 та 2013 роках інші довгострокові фінансові зобов'язання становили всі 100% довгострокових зобов'язань. Однак у 2014, 2015 роках відстрочені податкові зобов'язання становили 0,1% від суми всі довгострокових зобов'язань.

Довгострокові фінансові ресурси залучаються в першу чергу з метою фінансування основних засобів чи інших довгострокових інвестицій, а забезпечення процесу виробництва сировиною та матеріалами здійснюється за

рахунок поточної заборгованості по різних статтях, склад та структуру яких наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка обсягу і структури поточних зобов'язань ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		Темп приросту, %		
	обсяг, тис. грн.	част-ка, %	обсяг, тис. грн.	част-ка, %	обсяг, тис. грн.	част-ка, %	обсяг, тис. грн.	част-ка, %	2013-2012	2014-2013	2015-2014
Поточні зобов'язання і забезпечення:	5995	100,0	6616	100,0	13552	100,0	12527	100,0	10,4	104,8	-7,4
-поточна кредиторська заборгованість за довгостроковим і зобов'язаннями	0	0,0	0	0,0	6526	48,2	4484	35,8	-	-	-25,7
-кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3959	66,0	3310	50,0	6824	50,4	7770	62,0	-16,4	106,2	13,9
-поточні зобов'язання за розрахунками:											
з одержаних авансів	164	2,7	92	1,4	0	0,0	0	0,0	-43,9	-100	-
зі страхування	194	3,2	258	3,9	0	0,0	63	0,5	33,0	-100	-
з оплати праці	125	2,1	75	1,1	147	1,1	158	1,3	-40,0	96	7,5
-інші поточні зобов'язання	1553	25,9	2881	43,5	55	0,4	47	0,4	85,5	-98,1	-14,5

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

До складу поточних зобов'язань ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь»

входять:

- поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів, зі страхування та оплати праці;
- інші поточні зобов'язання.

В 2012 та 2013 роках на підприємстві відсутня поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, однак у 2014 році вона становить 6526 тис. грн., при цьому зменшується в 2015 році на 25,7%. Це зумовлено настанням строку погашення раніше взятих довгострокових зобов'язань.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги протягом 2012-2013 років зменшується на 649 тис. грн. або 16,4%, що оцінюється позитивно. Упродовж 2013-2015 років вона навпаки зростає, а саме на 106,2% в 2014 році та на 13,9% в 2015 році. З одного боку це є негативним, адже свідчить про те, що підприємство не розраховується за надані йому товари, роботи та послуги, але є виправданим з економічної точки зору, оскільки така ситуація є результатом до якого призводить нарощення обсягів основної діяльності. На нашу думку це є ефективнішим варіантом, ніж взяття кредитів на закупівлю сировини та матеріалів.

Поточні зобов'язання за розрахунками в загальному в аналізованому періоді зменшуються. Так протягом 2012-2013 років обсяги зобов'язань з одержаних авансів зменшились на 164 тис. грн. або 43,9%. За підсумком 2014 року вони рівню нулю, тобто скоротилися на 92 тис. грн. Немає таких зобов'язань у підприємства і в 2015 році.

Із зобов'язаннями зі страхування ситуація аналогічна – за 2013 рік вони скоротилися на 64 тис. грн. або 33%, а за 2014 рік ще на 258 тис. грн., проте в 2015 році вони збільшилися на 63 тис. грн.

Зобов'язання з оплати праці в аналізованому періоді навпаки зросли. Протягом 2012-2013 років вони скоротилися на 50 тис. грн. або 40%, а протягом 2013-2015 років навпаки зросли на 96% та на 7,5% відповідно. Значення суми поточної заборгованості за розрахунками по оплаті праці є також виправданими, оскільки вона сформована не як заборгованість з виплати заробітної плати, а як додаткові кошти на заробітну плату, що нарахована на додатково залучений персонал для забезпечення розширення діяльності.

У період з 2012 по 2013 роки інші поточні зобов'язання зростають на суму рівну 1328 тис. грн. або 85,5%. Проте вже в 2014 році їх обсяг скорочується на 2826 тис. грн. або 98,1%, в 2015 році – на 14,5%.

З даних таблиці видно, що більше половини поточних зобов'язань становить кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Впродовж 2013 року її частка зменшилась на 16%, а на кінець 2014 року зросла на 0,3%,

на кінець 2015 року на 11,6%.

Другим найбільш поширеним джерелом поточних зобов'язань є інші поточні зобов'язання у 2012 та 2013 роках. За цей період вони зросли на 17,6%, проте у 2014 році – скоротилися на 43,1%. Ця частка перейшла поточній заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, яка в 2014 році становила 48,2%.

Інші поточні зобов'язання, частка яких скоротилася, належать до поточних зобов'язань за розрахунками. А саме поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів за 2013 рік скоротилася на 1,3%, а за 2014 – на 1,4%.

Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування в 2013 році прибавили в структурі 0,7%, проте в 2014 убавили 3,9% і стали рівні нулю, в 2015 році становили 0,5%.

Стосовно поточних зобов'язань за розрахунками з оплати праці, то їх частка в 2013 році скоротилася на 1%, а в 2014 – залишилася без змін, в 2015 році зросли на 0,2%.

Отже, капітал, для фінансування діяльності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» протягом аналізованого періоду зменшується. Це відбувається виключно за рахунок нарощування непокритого збитку. Його значення залишається додатнім у зв'язку з нарощенням позикового капіталу.

Серед позикових коштів тенденцію до збільшення має поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, а саме поява у 2014 році поточної заборгованості та зростання інших поточних зобов'язань.

Інші довгострокові фінансові зобов'язання становлять найбільшу частку в джерелах фінансування діяльності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді. Наступною є кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та інші поточні зобов'язання / поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями.

Досліджені закономірності в динаміці та структурі власного та позикового капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» зумовили певні

особливості в динаміці показників фінансової стійкості.

В таблиці 2.6 відображено динаміку відносних показників фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.6

Динаміка відносних показників фінансової стійкості ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки

Показники	2012	2013	2014	2015	Абсолютний приріст		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Коефіцієнт автономії	-0,21	-0,11	-0,11	-1,25	0,10	0,00	-1,14
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	1,21	1,11	1,11	2,20	-0,10	0,00	1,09
Коефіцієнт фінансової залежності	-4,77	-9,50	-9,51	-0,80	-4,73	-0,01	8,71
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,58	0,79	0,57	0,57	0,21	-0,22	0,00
Коефіцієнт фінансового ризику	-5,77	-10,50	-10,51	-1,80	-4,73	-0,01	8,71
Коефіцієнт маневреності ВК	-1,16	-4,44	-2,14	-0,50	-3,28	2,31	1,64
Коефіцієнт забезпеченості запасів ВОК	0,93	2,12	0,83	1,10	1,19	-1,29	0,27
Коефіцієнт забезпеченості ОА ВОК	0,37	0,69	0,35	0,50	0,33	-0,35	0,15
Індекс постійності активів	-1,58	-3,06	-3,32	-0,29	-1,48	-0,26	3,03

Згідно даних таблиці, а саме коефіцієнта автономії, частка зобов'язань у джерелах фінансування підприємства є більшою за одиницю, що говорить про те, що у ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» відсутні власні кошти і збитки покриті за рахунок довгострокових та короткострокових зобов'язань. При цьому, у 2014 році порівняно з 2012 коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився від 1,21 до 1,11, що оцінюється позитивно. Цей показник свідчить про те, що у 2012 році нестача власного капіталу становила 21%, а у 2013 та 2014 вона зменшилась на 10% та була рівною 11%. Негативні тенденції характерні для 2015 року, коли коефіцієнт концентрації позикового капіталу складає 2,20, що означає нестачу власного капіталу на 120%. Отже, підприємство є сильно залежним від своїх кредиторів та має високий ризик фінансових ускладнень.

Значення коефіцієнта фінансової залежності лежить далеко від області допустимих значень, та має тенденцію до погіршення. Так протягом 2013 року він знизився на 4,73 пункти, а за 2014 рік ще на 0,01 пункт. Позитивним є його зростання в 2015 році на 7,81 пункт. Однак від'ємне значення викликане зменшенням власного капіталу, а саме зростанням непокритого збитку.

У довгостроковій перспективі, так як і в короткостроковій ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» не є фінансово стійким, адже стабільні джерела фінансування діяльності у 2012 становили 58%, у 2013 – 79%, а у 2014 та 2015 роках – 57% від всіх фінансових ресурсів. Це зумовлено скороченням обсягів довгострокових зобов'язань у 2015 році, порівняно з 2013, в якому підприємство було фінансово незалежним.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом в аналізованому періоді лежить поза межами допустимих значень, а саме становить навіть більше ніж 0,8. У 2013 році він зріс на 1,19, а у 2014 навпаки зменшився на 1,29 і на кінець року становить 0,83, тобто запаси фінансуються за рахунок власних оборотних коштів на 83%. В 2015 році цей показник становив 1,10 пунктів.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом свідчить про те, що оборотні активи у 2012 році фінансувалися з рахунок стабільних джерел на 37%, у 2013 році на 33% більше, а у 2013 знову на 35% менше, тобто на 33%, а у 2015 році – на 15% більше. Такі коливання не можна оцінювати абсолютно негативно, адже ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» фінансує оборотні активи за рахунок власного оборотного капіталу більш ніж на 10%.

Що стосується коефіцієнтів фінансового ризику, маневреності власного капіталу та індексу постійності активів, то їх аналіз є недоцільним у зв'язку з від'ємністю власного капіталу, проте всі вони свідчать про погіршення фінансового стану підприємства.

Також фінансова стійкість підприємства може бути оцінена за допомогою витрат, пов'язаних із обслуговуванням зовнішніх джерел коштів.

**Динаміка коефіцієнта покриття відсотків ПАТ «Клеванський лісо завод
«Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	2012	2013	2014	2015	Абсолютні темпи приросту, %		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Збиток, тис. грн.	-1471	-305	98	-36120	1166	403	-36022
Фінансові витрати, тис. грн.	1102	2229	2297	6331	1127	68	4034
Коефіцієнт покриття відсотків	-0,33	0,86	1,04	-4,70	1,19	0,18	-5,74

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Значення даного коефіцієнта свідчить про те, що підприємство в 2012 році не було здатне покрити відсотки взагалі, а у 2013 воно могло покривати їх лише на 86%. У 2014 році, внаслідок зменшення збитків коефіцієнт покриття відсотків зріс ще на 18% та на кінець року становив 104%, проте в 2015 році має від'ємне значення -4,70. Тобто ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» немає перспективи в найближчі часи у відносинах з кредиторами та відсутні можливості погасити позики.

Абсолютні значення не здатні відобразити ситуацію в повній мірі, для цього розглянемо відхилення показників від їх нормативних значень – нижньої та верхньої межі.

Дані таблиці свідчать про те, що коефіцієнт фінансової стійкості в 2012-2015 роках був близьким до норми, у 2013 лежав в її межах. Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом перевищував як нижню так і верхню межу коефіцієнта. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом – лежав у нормативних межах. Коефіцієнт покриття відсотків лише в 2014 році досягнув нормативного значення. В цей же час решта показників лише підтверджують незадовільний стан формування фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь».

**Відхилення показників фінансової стійкості ПАТ «Клеванський лісо завод
«Промінь» від нормативних значень за 2012 – 2015 рр.**

Показники	Норма		Відхилення від норми							
	Ни- жня	Верх- ня	2012		2013		2014		2015	
Коефіцієнт автономії	0,5	1	-0,71	-1,21	-0,61	-1,11	-0,61	-1,11	-0,75	-0,25
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0	0,5	1,21	0,71	1,11	0,61	1,11	0,61	2,20	1,70
Коефіцієнт фінансової залежності	1	2	-5,77	-6,77	-10,5	-11,5	-10,51	-11,51	-0,2	-1,2
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,75	0,9	-0,17	-0,32	0,04	-0,11	-0,18	-0,33	-0,18	-0,33
Коефіцієнт фінансового ризику	0	0,7	-5,77	-6,47	-10,5	-11,2	-10,51	-11,21	-1,80	-2,50
Коефіцієнт маневреності ВК	0,3	0,5	-1,46	-1,66	-4,74	-4,94	-2,44	-2,64	-0,80	-0,10
Коефіцієнт забезпеченості запасів ВОК	0,5	0,8	0,43	0,13	1,62	1,32	0,33	0,03	0,60	0,30
Коефіцієнт забезпеченості ОА ВОК	0,1	1	0,27	-0,63	0,59	-0,31	0,25	-0,65	0,40	-0,50
Коефіцієнт покриття відсотків	1	∞	-1,33	-	-0,14	-	0,04	-	-1,29	-

Для визначення типу фінансової стійкості необхідно розрахувати абсолютні показники фінансової стійкості, які відображено в таблиці 2.9.

Дані відображені в таблиці свідчать про те, що за винятком 2013 року (в ньому була нормальна фінансова стійкість) в ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» був кризовий фінансовий стан, що зумовлено не лише нестачею власного капіталу, а й залученням не достатньої кількості довгострокових та короткострокових зобов'язань. Така ситуація призвела до зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та прострочення платежів з оплати праці.

Перейдемо до аналізу ліквідності та платоспроможності. Насамперед для аналізу ліквідності підприємства необхідно визначити рівень покриття зобов'язань його активами, термін перетворення яких у грошові кошти

відповідає терміну погашення зобов'язань, тобто перевірити ліквідність його балансу.

Таблиця 2.9

Динаміка абсолютних показників фінансової стійкості ПАТ "Клеванський лісо завод "Промінь" за 2012-2015 роки*

Показники, тис. грн.	2012	2013	2014	2015
Власний капітал	-2961	-3317	-3346	-36705
Довгострокові зобов'язання	11082	28211	21606	53508
Необоротні активи	4674	10152	11106	10833
Запаси	3712	6961	8655	8957
В ДФЗ	-7635	-13469	-14452	-45538
ВДДФЗ	3447	14742	7154	5970
О ДФЗ	3447	14742	7154	5970
Н (+)/Н(-) В ДФЗ	-11347	-20430	-23107	-54495
Н (+)/Н(-) ВДДФЗ	-265	7781	-1501	-2987
Н (+)/Н(-) О ДФЗ	-265	7781	-1501	-2987
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Нормальна фінансова стійкість	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Згідно даних відображених в таблиці, можна стверджувати, що баланс ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» не є абсолютно ліквідним, тобто підприємство не дотримується мінімальної умови фінансової стійкості.

Для визначення ступеня ліквідності, а отже і кредитоспроможності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» проведемо оцінку показників ліквідності та платоспроможності (табл. 2.10).

З таблиці 2.10 можна зробити наступні висновки по кожному з даних показників:

- значення коефіцієнта абсолютної ліквідності є достатнім, якщо перевищує 0,2-0,35, чого не можна сказати про ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в жодному з проаналізованих періодів. Це свідчить про те, що в підприємства значна недостача абсолютно ліквідних активів, тобто грошових коштів і це грозить для нього банкрутством. Проте ми спостерігаємо певне покращення ситуації: у 2014, порівняно з 2012 показник зріс на 0,05;

**Показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «Клеванський
лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки**

Показники	2012	2013	2014	2015	Абсолютний приріст		
					2013- 2012	2014- 2013	2015- 2014
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,03	0,10	0,08	0,05	0,07	-0,02	-0,03
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,90	2,08	0,86	0,75	1,18	-1,22	-0,11
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,57	3,23	1,51	1,47	1,66	-1,72	-0,04
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	0,62	1,05	0,64	0,71	0,43	-0,41	-0,07

- коефіцієнт швидкої ліквідності показує, що в аналізованому періоді ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» було спроможне покрити свої зобов'язання перед кредиторами в короткостроковому періоді, проте настільки велике перевалювання над нормативним значенням може бути спровоковано не виправданим ростом дебіторської заборгованості;

- в аналізованому періоді очікувана платоспроможність підприємства за період, що дорівнює середній тривалості обороту всіх його оборотних коштів була на задовільному рівні, а у 2013 році показник загальної ліквідності навіть дещо перевищував рекомендований рівень;

- флуктуація коефіцієнта ліквідності при мобілізації коштів навколо одиниці говорить про те, що запаси підприємства можуть повністю, а в деяких випадках навіть із надлишком, погасити короткострокову заборгованість у випадку необхідності їх розпродажу.

Для оцінки перспективи збереження та покращення ліквідності підприємства, необхідним є порівняння реальних значень коефіцієнтів із нормативними.

**Відхилення показників ліквідності ПАТ «Клеванський лісо завод
«Промінь» від нормативних значень за 2012 – 2015 рр.**

Показники	Норма		Відхилення від норми							
	Нижня	Верхня	2012		2013		2014		2015	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	0,35	-0,17	-0,32	-0,1	-0,25	-0,12	-0,27	-1,95	-0,3
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7	0,8	0,2	0,1	1,38	1,28	0,16	0,06	0,05	-0,05
Коефіцієнт загальної ліквідності	1	2	0,57	-0,43	2,23	1,23	0,51	-0,49	0,47	-0,53
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	0,5	0,7	0,12	-0,08	0,55	0,35	0,14	-0,06	0,21	0,01

Отримані відхилення свідчать про те, що підприємство і справді є ліквідним в довгостроковому та середньостроковому періодах і навіть має запас ліквідності, проте коефіцієнт абсолютної ліквідності є надто низьким, порівняно з нормою.

Отже, обсяги фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді зростають. Це відбувається за рахунок нарощення обсягів позикового капіталу, частина якого використовується на покриття збитків. Найбільшу частку в фінансових ресурсах ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» становлять довгострокові зобов'язання, а саме інші довгострокові зобов'язання, частка яких лише в 2014 році скоротилася на 0,1% з появою відстрочених податкових зобов'язань. Власний капітал підприємства щорічно зменшується, що пов'язано із отриманням збитків підприємством та формує кризовий фінансовий стан останнього.

2.2. Діюча практика використання фінансових ресурсів підприємства

Для здійснення господарської діяльності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» має у своєму розпорядженні визначене майно, що належить йому на правах власності або володіння. Все майно, яким володіє підприємство і яке відображене в його балансі, є активами даного підприємства.

Активи є економічними ресурсами підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку.

Використання фінансових ресурсів акціонерного товариства взагалі та ефективності конкретних його напрямів є ключовим моментом функціонування підприємства, адже саме з цією метою воно їх формує. Важливим є визначення тих елементів активу балансу, на які витрачається найбільша сума коштів та перевірка ефективності такого розподілу. Для цього розглянемо динаміку складу та структури розділів активу балансу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки, що наведена в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка складу та структури напрямів використання фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки*

Показники	2012		2013		2014		2015		Темп приросту, %		
	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	2013- 2012	2014- 2013	2015- 2014
Активи:											
Необоротні активи	4674	33,11	10152	32,22	11106	34,91	10833	36,9	117,2	9,4	-2,5
Оборотні активи	9442	66,89	21246	67,43	20637	64,87	18428	62,9	125,0	-2,87	-11,58
Необоротні активи та групи вибуття	0	0,00	112	0,36	69	0,22	69	0,2	-	-38,39	0,0
Баланс	14116	100,00	31510	100,00	31812	100,00	29330	100,00	123,2	0,96	-7,8

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Згідно даних таблиці можна стверджувати, що більшу частку в активах ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді займають оборотні активи. Так в 2013 році, порівняно з 2012 їх обсяги зросли на 11804

тис. грн. або на 125,02%, в свою чергу їх частка зросла на 0,54%. У 2014-2015 роках їх обсяги навпаки скоротилися на 2,87% та 11,58% відповідно, при цьому частка теж зменшилася на 2,55% і 1,97%.

Необоротні активи в аналізованому періоді постійно зростали спочатку на 5478 тис. грн., або 117,2%, а потім ще на 954 тис. грн. або 9,4%. Однак в 2015 році – зменшилися на 2,5%. Частка ж необоротних активів в активі підприємства спочатку зменшилась на 0,89%, а потім зросла на 2,69% в 2014 році і до 36,9% в 2015 році. В 2013 році в балансі ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» з'явилась така стаття як необоротні активи та групи вибуття, яка становила 0,36% від активу підприємства, у 2014 ця стаття зменшилась на 43 тис. грн. або 38,39%, та на 0,14% в частці. В 2015 році такі активи залишилися в обсязі 2014 року.

Пояснити зміни в динаміці необоротних та оборотних активів можна лише дослідивши динаміку окремих їх елементів, яка наведена в табл. 2.13 та 2.14.

Таблиця 2.13

**Динаміка складу та структури напрямів необоротних активів ПАТ
«Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	2012		2013		2014		2015		Темп приросту, %		
	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	2013- 2012	2014- 2013	2014- 2014
Нематеріальні активи	0	0,00	0	0,00	68	0,61	63	0,58	-	-	- 7,3
Основні засоби	3524	75,40	8970	88,36	9932	89,43	9773	90,21	154,5	10,7	-1,6
Довгострокові фінансові інвестиції	1150	24,60	1182	11,64	1106	9,96	997	9,21	2,8	-6,4	-9,8
Необоротні активи	4674	100,0	10152	100,0	11106	100,0	10833	100,0	117,2	9,40	-2,46

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Згідно даних таблиці можна стверджувати, що основну частку в необоротних активах підприємства становлять основні засоби, які в 2012 році

становили 2/3 останніх (75,4%). В 2013 році обсяг основних засобів зріс на 5446 тис. грн. або 154,54%, а у 2014 – на 962 тис. грн. або 10,72%. Частка основних засобів в необоротних активах ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді зросла спочатку на 12,96%, а потім ще на 1,07%. Незважаючи на зниження обсягів основних засобів на 1,9%, в 2015 році їх частка зросла до 90,21%.

Довгострокові фінансові інвестиції в аналізованому періоді не мали чіткого напрямку руху. Так в 2013 році їх сума зросла на 32 тис. грн. або 2,78%, а у 2014 навпаки зменшились на 76 тис. грн. або 1,68% за рахунок появи нематеріальних активів у 2014 році частка довготривалих фінансових інвестицій скоротилася на 1,68% (0,61% становили довгострокові фінансові інвестиції). В 2015 році знизився і обсяг, і частка цих інвестицій.

Що стосується складу оборотних активів (табл. 2.14), то основну частку в них впродовж 2012-2014 рр. становить дебіторська заборгованість, а саме 55,31% в 2012 році, 61,67% в 2013 та 51,51% в 2014. Протягом 2012-2014 років її обсяги зростали спочатку на 7881 тис. грн. або 150,92%, а потім спадали на 2472 тис. грн. або 18,87%. Однак, в 2015 році більшу частину у структурі оборотних активів займають запаси – 48,6%.

Таблиця 2.14

**Динаміка складу та структури напрямів оборотних активів ПАТ
«Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	2012		2013		2014		2015		Темп приросту, %		
	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	2013- 2012	2014- 2013	2015- 2014
Запаси	3712	39,31	6961	32,76	8655	41,94	8957	48,60	87,53	24,34	3,49
Дебіторська заборгованість	5222	55,31	13103	61,67	10631	51,51	8823	47,88	150,9	-18,9	-17,0
Грошові кошти та їх еквіваленти	194	2,05	636	2,99	1047	5,07	625	3,39	227,8	64,6	-40,3
Інші оборотні активи	314	3,33	546	2,57	0	0,00	23	0,13	73,9	-100,0	100,0
Оборотні активи	9442	100,0	21246	100,0	20637	100,0	18428	100,0	125,0	-2,9	-10,7

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

На другому місці в частці оборотних активів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» знаходяться запаси, яким належить більш, ніж третина останніх. Обсяги запасів постійно зростали – в 2013 році на 3249 тис. грн. або 87,53%, а у 2014 – на 1694 тис. грн. або 24,34%. В свою чергу їх частка спочатку зменшилась на 6,55% а потім навпаки зросла на 9,18%. В 2015 році друге місце займає дебіторська заборгованість – 47,88%.

Грошові кошти та їх еквіваленти та інші оборотні активи разом становлять близько 5% оборотних активів та їх частка постійно змінювалась. Так грошові кошти та їх еквіваленти у 2013 році зросли на 422 тис. грн. або 227,84 %, а у 2014 на 411 тис. грн. або 64,62%, а їх частка зростала на 0,94% та 2,08% відповідно. Зменшилася частка цього активу в 2015 році – до 2,9%.

Інші оборотні активи спочатку зросли на 232 тис. грн. або 73,89%, а потім зменшились на 546 тис. грн. та дорівнювали нулю на кінець 2014 року.

Як бачимо основу напрямів використання фінансових ресурсів товариства є основні засоби та дебіторська заборгованість, що свідчить про те, що підприємство вклало значну суму коштів в свої основні засоби та активно постачає продукцію не дуже відповідальним у плані сплати за товар контрагентам.

Однак, не можна оцінювати правильність вибору політики поводження з покупцями, не оцінивши ділової активності ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь».

Таблиця 2.15

**Динаміка загальних показників господарської діяльності ПАТ
«Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники, тис. грн.	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, %		
					2013- 2012	2014- 2013	2015- 2014
Активи	14116	31510	31812	29330	123,22	0,96	-7,80
Чистий дохід	8036	20016	27370	20071	149,08	36,74	-26,67
Чистий збиток	1485	356	29	36120	-76,03	-91,85	124451

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emittents/reports/year/2013-2015>

З даних таблиці видно, що активи та чистий дохід підприємства зростали

в 2012-2014 рр. А саме протягом 2013 року активи зросли на 17394 тис. грн. або на 123,22%, а чистий дохід на 11980 тис. грн. або на 149%. У 2014 році це зростання було менш значним, так активи зросли лише на 302 тис. грн. або 0,96%, а чистий дохід на 7354 тис. грн. або 36,74 %. Динаміка чистого збитку також є позитивною, оскільки в 2013 порівняно із 2012 – останні зменшились на 1129 тис. грн. або 76,03%, а у 2014 на 327 тис. грн. або 91,85%. Однак в 2015 році спостерігаються негативні тенденції, відповідно до яких активи зменшуються на 7,8%, чистий дохід – на 26,67%. При цьому чистий збиток сягає космічних розмірів і зростає в 1245,5 разів.

Таким чином у 2013 році «золоте правило економіки підприємства» не виконувалось, тоді як у 2014 підприємство почало повніше використовувати наявні в нього ресурси, однак 2015 рік – підприємство працювало збитково.

Витрати на основні засоби у товаристві мають значну частку, що свідчить про те, що підприємство їх оновлює, доказом є значення коефіцієнтів, наведених в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Динаміка показників стану та руху основних засобів ПАТ «Клеванський лісозавод «Промінь» за 2012-2015 роки

Показники	2012	2013	2014	2015	Абсолютний приріст		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Показники стану основних засобів							
Коефіцієнт зносу	0,48	0,32	0,41	0,55	-0,16	0,08	0,14
Коефіцієнт придатності	0,52	0,68	0,59	0,45	0,16	-0,08	-0,09
Показники руху основних засобів							
Коефіцієнт надходження	0,18	0,71	0,46	0,55	0,53	-0,25	0,09
Коефіцієнт вибуття	0,0002	0,5502	0,1671	0,1061	0,55	-0,38	-0,06
Коефіцієнт приросту	0,08	0,83	0,41	0,45	0,75	-0,42	0,04

З даних таблиці видно, що основні засоби на підприємстві є старим, оскільки їх знос в 2015 році перевищує 50%. Протягом 2013 року їх знос зменшився на 16% за рахунок надходження більшої кількості основних засобів, порівняно з їх вибуттям. Частка вибутих та тих, що надійшли основних засобів

на підприємстві збільшилася вдвічі. На противагу цьому в 2014-2015 роках придатність основних засобів зменшилась на 8% та на 9% за рахунок зменшення приросту останніх на 42% та 4%.

Показники ефективності використання основних засобів свідчать про те, що в 2012 році основні засоби використовувались неефективно, однак у 2013-2014 роках ситуація покращилась. Так у 2012 році на виробництво 1 грн. продукції витрачалося 1,37 грн. основних фондів, у 2013 році на 0,87 грн. менше, тобто половину витрат, а у 2014 навпаки – на 0,05 грн. більше, у 2015 році – на 0,07 коп. менше. Аналогічна ситуація із фондівдачею – 1 грн. основних фондів приносила лише 0,73 грн. прибутку в 2012 році. В 2013 – на 1,27 грн. більше, та становив 2 грн., в 2014 на 17 копійок менше, в 2015 році – на 22 коп. менше. Як результат зростання ефективності використання основних засобів, їх рентабельність зросла із -13,48% в 2012 до -3,56% в 2013, та -0,19% в 2014, що спричинено одночасним зменшенням обсягів отриманих підприємством збитків. Зважаючи на зростання збитковості діяльності, в 2015 році збитковість ОЗ зросла.

Таблиця 2.17

**Динаміка показників ефективності використання основних засобів ПАТ
«Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки**

Показники	2012	2013	2014	2015	Абсолютний приріст		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Фондомісткість	1,37	0,50	0,55	0,48	-0,87	0,05	-0,07
Фондовіддача	0,73	2,00	1,83	2,05	1,27	-0,17	0,22
Рентабельність ОЗ	-13,48	-3,56	-0,19	-3,69	9,92	3,37	-3,5

Отже, основним реальним напрямом використання фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є основні засоби, при чому такі інвестиції є виправданими. Адже у 2013-2015 роках частка виробничих фондів у продукції суттєво зменшилась та це дозволило підприємству скоротити свої збитки. На ряду із основними засобами стоїть відволікання коштів підприємства у дебіторську заборгованість, однак ситуація в 2013 році

покращилась та залишалась на приблизно такому ж рівні в 2014 році.

2.3. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства

Вимірювання і оцінка ефективності є обов'язковою умовою успішного функціонування і розвитку підприємства, що дозволяє активно впливати на поточний стан підприємства і тенденції його розвитку, визначати розміри і напрями змін, виявляти найбільш важливі фактори росту, ухвалювати рішення про зміни і прогнозувати їх вплив на ключові параметри, а також складати плани подальшого удосконалення роботи як всього підприємства, так і його окремих підрозділів.

Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами має на меті визначення можливостей подальшого розвитку підприємства шляхом виявлення недоліків в управлінні фінансовими ресурсами і розробку напрямів підвищення ефективності.

Оскільки фінансові ресурси підприємства мають здатність перетворювати в інші види ресурсів (матеріальні, трудові), а їх обсяг визначається за допомогою зміни статей балансу, слід робити висновки про комплексність ефективності. Таку оцінку може дати аналіз фінансового стану підприємства, для проведення якого досить широко використовують відповідні показники діяльності. Але максимальна кількість розрахованих показників сама по собі не дасть інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень. Традиційно ефективність управління фінансовими ресурсами оцінюють за підсумками діяльності підприємства (фінансовий стан, фінансові результати), практично не беручи до розрахунку управлінську складову процесу. Цей факт, на нашу думку, дає менш об'єктивні результати оцінки.

Прибуток відображає фінансовий результат господарювання, характеризує ефективність виробництва, забезпечує соціально-економічний розвиток, виступає основним джерелом формування фінансових ресурсів, фінансовою основою розширеного відтворення діяльності, захисним

механізмом від загрози банкрутства і базою зростання ринкової вартості підприємства.

Основою метою управління прибутком є встановлення необхідної пропорції між формуванням, розподілом і використанням прибутку та майбутнім його приростом, що забезпечує стратегічний розвиток підприємства.

Враховуючи основну мету, система управління прибутком спрямована на вирішення таких завдань:

1. Забезпечення максимізації розміру сформованого прибутку відповідно до можливостей підприємства і ринкових умов господарювання.
2. Виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; оптимізації постійних і змінних витрат; обґрунтування цінової політики, податкової політики.
3. Оцінка прибутковості операційної діяльності та забезпечення високої якості сформованого прибутку.
4. Забезпечення мінімізації підприємницького ризику.
5. Забезпечення виплати необхідного рівня доходу на інвестований капітал власникам підприємства.
6. Забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань стратегічного розвитку підприємства.
7. Досягнення постійного зростання ринкової вартості підприємства.
8. Зміцнення конкурентоспроможності підприємства за рахунок підвищення ефективності розподілу і використання прибутку.

Усі розглянуті завдання управління прибутком тісно взаємопов'язані, хоча окремі з них і носять різноспрямований характер (наприклад, максимізація рівня прибутку при мінімізації рівня ризику; забезпечення достатнього рівня задоволення інтересів власників підприємства і його персоналу тощо). Тому в процесі управління прибутком окремі завдання повинні бути оптимізовані між собою.

Для кожної складової управління прибутком характерні свої конкретні цілі, завдання, способи організації.

Управління розподілом і використанням прибутку є складовою частиною загальної політики управління прибутком, що спрямоване на забезпечення оптимальної пропорції між використаною і капіталізованою частинами прибутку з метою максимізації ринкової вартості підприємства.

Метою управління формуванням прибутком є виявлення основних факторів, що впливають на розмір прибутку, оптимізація грошових надходжень та витрат, пошук резервів та їх мобілізація.

В процесі управління формуванням прибутку необхідно враховувати сукупність факторів, які впливають на величину прибутку. Розрізняють зовнішні фактори, які не залежать від підприємства, та внутрішні, на які підприємство може впливати.

До зовнішніх належать фактори, пов'язані із загальною економічною ситуацією, рівнем інфляції, кон'юктурою фінансового ринку, конкуренцією на ринку товарів тощо. Фінансові менеджери повинні враховувати ці фактори при прийнятті управлінських рішень.

Внутрішні фактори є об'єктом впливу з боку управлінської системи підприємства. Практична їх реалізація сприяє нарощуванню прибутку, збільшенню рентабельності діяльності підприємства. До цих факторів належать: обсяги реалізації продукції, собівартість, ціни, якість продукції, вибір і реалізація інвестиційних проектів тощо.

Жодна зміна, котра відбувається на підприємстві в принципі не може бути ефективною якщо вона не приносить підприємству дохід/прибуток, або не зменшує, отриманий ним щорічний збиток.

Для цього було проведено аналіз показників рентабельності фінансових ресурсів в часі (2012-2015 роки) та структурі, що відображено в табл. 2.18.

З даних таблиці можна зробити висновок, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є нерентабельним підприємством стосовно активів. Однак ситуація покращується. Так збитковість активів (інвестицій) протягом 2012-2014 рр. зменшилась від 6,25% до 0,09% поступовим її падінням спочатку на 4,68% в 2013 році та на 1,47% в 2014 році. Тобто у 2012 році на 1 грн. активів

припадало 6,25 коп. збитку, при цьому виключно на необоротні активи – 20,19 коп. а на оборотні – 0,09 коп., в 2013 – всього – 1,56 коп., на необоротні 4,8, на оборотні 0,02, а у 2014 – 0,09 коп. на всі активи, 0,27 – на необоротні та нульову рентабельність має підприємство стосовно оборотних активів.

Таблиця 2.18

**Динаміка показників рентабельності активів ПАТ Клеванський лісо завод
«Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники.	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, %		
					2013-2012	2014-2013	2015/2014
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1485	-356	-29	-36120	-76,03	-91,85	-124451,7
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	23779	22813	31661	30364	-4,06	38,78	-4,1
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	7354,5	7413	10629	9998	0,80	43,38	-5,94
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	16424,5	15344	20941,5	20297	-76,03	-91,85	-3,08
Рентабельність активів (інвестицій)	-6,25	-1,56	-0,09	-118,96	-	-	-
Термін окупності активів (інвестицій), днів	-16,01	-64,08	-1091,8	-84,06	300,19	1603,70	-92,3
Рентабельність необоротних активів	-20,19	-4,8	-0,27	-361,27	-	-	-
Термін окупності необоротних активів, днів	-4,95	-20,82	-366,52	-27,70	320,45	1660,15	-92,4
Рентабельність оборотних активів	-0,09	-0,02	0,00	-177,96	-	-	-
Термін окупності оборотних активів, днів	-1106	-4310,11	-72212	-56,19	289,69	1575,41	-99,9

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Така динаміка викликана одночасним збільшенням рівня рентабельності необоротних та оборотних активів акціонерного товариства у 2012-2014 рр. Проте в 2015 році збитковість використання активів зростає високими темпами до 118,96%, що означає – на 1 грн. активів припадає 118,96 коп. збитку, при цьому на необоротні активи 361,27 коп., на оборотні активи – 177,96 коп.

збитку.

Значення показника рентабельності необоротних активів збільшилось протягом 2012-2013 років на 15,39%, а за 2013-2014 – ще на 4,53%, що було викликано одночасним зменшенням чистого збитку на 1129 тис. грн. або 76,03% та 327 тис. грн. або 91,85% відповідно, а також зростанням обсягів необоротних активів на 58,5 тис. грн. або 0,8% та 3216 тис. грн. або 43,38% відповідно. В 2015 році збитковість необоротних активів зросла на 361%.

Рентабельність оборотних активів змінювалася меншими темпами, а саме за підсумком 2013 року зросла на 0,07% та 2014 року – 0,02% та була майже рівна нулю. До цього призвело зменшення чистого збитку та коливання обсягів оборотних активів. Останні протягом 2012-2013 років зменшились на 1080,5 тис. грн. або 6,58% а протягом 2013-2014 навпаки зросли на суму, що перевищує падіння майже у п'ять разів – 5597,5 тис. грн. або 36,48%.

Враховуючи те, що підприємство є збитковим, не можна говорити безпосередньо про термін окупності активів. Динаміка цих показників свідчить про лише про віддалення чи приближення стану банкрутства. А саме модульне зростання термінів окупності необоротних, оборотних та активів взагалі свідчить про те, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» погіршує своє становище та нарощує збитки.

Окрім рівня прибутковості активів, або впливу напрямів використання фінансових ресурсів на фінансовий результат, необхідно оцінити вплив структури формування капіталу.

Від'ємне значення власного капіталу при одночасній збитковості діяльності акціонерного товариства заважає адекватно оцінити його рентабельність. Зменшення чистого збитку провокує позитивну динаміку рентабельності власного капіталу, однак зростання нестачі останнього погіршує стан підприємства.

Значення показника рентабельності власного капіталу свідчить про те, що чистий збиток в 2012 році становив 67,22% нестачі власного капіталу, у 2013 – скоротився на 55,88%, а у 2014 – ще на 10,47% та становив – 0,87%, однак в

2015 році – чистий збиток сягає 66,09% нестачі власного капіталу. Це свідчить про те, що частка збитку за останній рік зростає, що оцінюється негативно, адже свідчить про зростання обсягів отриманих збитків.

Таблиця 2.19

**Динаміка показників рентабельності щодо власного капіталу і зобов'язань
ПАТ Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, %		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1485	-356	-29	-36120	-0,76	-0,92	124451,7
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	-2209	-3139	-3331,5	-54645	0,42	0,06	1540,2
Середньорічна вартість позикового капіталу, тис. грн.	25988	25952	34992,5	85009,5	0	0,35	142,9
Рентабельність власного капіталу	67,22	11,34	0,87	66,09	-0,83	-0,92	7496,5
Термін окупності власного капіталу, днів	1,49	8,82	114,88	151,31	4,93	12,03	31,7
Рентабельність позикового капіталу	-5,71	-1,37	-0,08	-4,25	-0,76	-0,94	46,9
Термін окупності позикового капіталу, днів	-17,5	-72,9	-1206,6	-2352,94	3,17	15,55	95,0

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Зростання терміну окупності власного капіталу свідчить про те, що за умов збереження наявної динаміки підприємство наблизатиметься до прибуткової діяльності.

Що стосується позикового капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь», то у 2012 році на 1 грн. позикового капіталу припадало – 5,71 коп. чистого збитку, у 2013 році – на 4,34 коп. менше – 1,37, у 2014 – на 1,29 коп., та

становить – 0,08 коп., а в 2015 році – 4,25 коп. Отже, частина позикового капіталу використовується безпосередньо на покриття збитків, тому можна стверджувати, що ситуація погіршилася, в тому числі зменшився термін через який позиковий капітал втратить свою рентабельність.

Отже, ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є збитковим підприємством та щорічно протягом аналізованого періоду отримує від'ємне значення фінансового результату. Однак зменшення сум цих збитків в поєднанні із загальним зростанням обсягів фінансових ресурсів в майбутньому, які використовуються не лише на покриття раніше отриманих збитків, провокує зменшення рівня збитковості підприємства та дає підстави припустити, що за умов стабільної роботи в цьому напрямку товариство може не лише досягнути нульової рентабельності, а й вийти з часом на прибуткову діяльність.

Фінансовий результат, поданий в абсолютному вимірі, є значущим для загального висновку щодо успішності господарської діяльності підприємства. Разом із тим, для оцінки уже прийнятих та обґрунтування майбутніх управлінських рішень інформація щодо абсолютної величини фінансових результатів є недостатньою. Спрямованість на ефективність господарської діяльності та сталий розвиток підприємства зумовлює доцільність дослідження не лише величини фінансового результату, але і його якості.

Послідовність розрахунків із визначення якості фінансового результату за поданим автором методичним підходом передбачає реалізацію таких етапів:

1. Сформувані масив вихідної інформації щодо фінансових результатів від основної діяльності та звичайної діяльності до оподаткування за підприємствами вибіркової сукупності за визначений період часу.
2. Визначити коефіцієнт якості фінансового результату за кожним із підприємств вибіркової сукупності за окремі періоди часу.
3. Визначити рівень якості фінансового результату. Для оцінювання рівня якості фінансового результату використати відповідну шкалу оцінювання.
4. Визначити варіацію коефіцієнта якості фінансових результатів за кожним із підприємств вибіркової сукупності.

5. Оцінити стійкість джерел формування фінансового результату за кожним із підприємств.

З метою забезпечення сталого розвитку підприємства обґрунтована модель оцінки якості та стійкості джерел формування фінансових результатів базується на засадах структурного й дисперсного аналізу, передбачає оцінювання складу фінансових ресурсів за видами діяльності та варіативності їх структури за періодами часу та дозволяє виявити вузькі місця, пов'язані з формуванням фінансових результатів підприємства.

Висновки до розділу 2

1. В контексті проведеного аналізу джерел фінансових ресурсів підприємства доходимо висновку, що обсяги фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» впродовж 2012-2014 років зростають, проте знижуються в 2015 році за рахунок нарощування суми непокритого збитку. Досягнення додатного значення власного капіталу пояснюється нарощенням обсягів позикового капіталу, частина якого використовується на покриття збитків. Найбільшу частку в фінансових ресурсах ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» становлять довгострокові зобов'язання, а саме інші довгострокові зобов'язання. Власний капітал підприємства щорічно зменшується, що пов'язано із отриманням збитків підприємством та формує кризовий фінансовий стан останнього.

2. Основним реальним напрямом використання фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є основні засоби, при чому такі інвестиції є виправданими. Адже у 2013-2015 роках частка виробничих фондів у продукції суттєво зменшилась та це дозволило підприємству скоротити свої збитки. На ряду із основними засобами стоїть відволікання коштів підприємства у дебіторську заборгованість, однак ситуація в 2013 році покращилась та залишалась на приблизно такому ж рівні в 2014 році.

3. ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є збитковим підприємством та

щорічно протягом аналізованого періоду отримує від'ємне значення фінансового результату. Однак зменшення сум цих збитків в поєднанні із загальним зростанням обсягів фінансових ресурсів в майбутньому, які використовуються не лише на покриття раніше отриманих збитків, провокує зменшення рівня збитковості підприємства та дає підстави припустити, що за умов стабільної роботи в цьому напрямку товариство може не лише досягнути нульової рентабельності, а й вийти з часом на прибуткову діяльність.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Критерії оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства

Для ефективного функціонування підприємству не достатньо лише мати на балансі фінансові ресурси. Вони мають бути правильно сформовані та використовуватись відповідно до виду діяльності, яким займається суб'єкт господарювання. Тобто кошти повинні залучатися на строк довший ніж строк їх корисного використання.

Для того, щоб визначити найкраще співвідношення джерел залучення капіталу необхідно перш за все визначити на які цілі (довго- чи короткострокові) він використовуватиметься або до яких статей активу буде приєднуватись до того як принесе прибуток. Після цього залишається ще одна проблема – які кошти для цього краще використати: власні чи позикові. Проте, якщо у підприємства відсутні власні вільні кошти, постає питання, чи доцільно залучати додаткові кошти на платній основі і якщо так, то в якому обсязі.

Оптимізація структури капіталу – це важливий етап стратегічного аналізу капіталу, який полягає у визначенні такого співвідношення між вартістю, втіленою у кошти підприємства, які йому належать і приносять прибуток, та вартістю, інвестованою в грошові кошти, що залучаються на основі їх повернення, за умови якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства [32].

Метою управління структурою капіталу є мінімізація витрат на залучення довгострокових джерел фінансування та забезпечення власникам капіталу максимальної ринкової оцінки вкладених ними коштів.

Оптимальну структуру капіталу кількісно визначити неможливо. Однак керівництво ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» може знайти приблизне її значення, розраховане на підставі факторів впливу та власного практичного

досвіду, яке максимально наближає планову структуру до оптимального значення.

Процес оптимізації структури капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» необхідно проводити в такій послідовності:

1. Аналіз складу капіталу в динаміці (визначити показники ефективного використання складових капіталу та їх використання – коефіцієнт фінансової незалежності; заборгованості, співвідношення між довго-і короткостроковими зобов'язаннями; оборотність і рентабельність активів і власного капіталу).

2. Оцінка основних факторів, які визначають структуру капіталу:

- умови оподаткування прибутку підприємств та доходів від володіння цінними паперами у фізичних та юридичних осіб;
- структуру активів фірми (рівень їх ліквідності);
- рівень інформаційної асиметрії;
- стан фінансових ринків у країні та за її межами;
- оцінку менеджерами ризику залучення боргового капіталу;
- агентські відносини на підприємстві;
- рівень операційного левериджу, який визначає нестабільність в отриманні очікуваних прибутків).

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм доходності власного капіталу.

Ураховуючи ці етапи, підприємство визначає на плановий прогностичний період найбільш прийнятну для себе структуру капіталу [50, с. 260].

В деяких країнах діють нормативи (співвідношення) між власним і позиченими коштами. Так наприклад, в Росії застосовують співвідношення 50/50, в США – 60/40, а в Японії – 30/70.

Необхідність раціоналізації структури фінансових ресурсів, спрямованих на формування капіталу підприємства, зумовлена низкою причин:

- співвідношення «власний капітал – залучені ресурси» по-різному впливає на доходність підприємств, тому перед підприємством стоїть дилема –

залучати кошти та сплачувати за них проценти, чи нарощувати обсяг власного капіталу;

- структура фінансових ресурсів впливає на формування політики щодо розширеного відтворення виробничих фондів як підприємства, так і народного господарства загалом;

- в умовах трансформації економіки України та посилення конкуренції вагомого значення набувають показники, що характеризують фінансову стійкість та платоспроможність суб'єктів підприємництва, які характеризують ступінь покриття та захищеності різноманітної заборгованості підприємства;

- основними показниками формування ефективної структури капіталу є частка власних і залучених коштів у фінансових ресурсах.

В Україні більшість підприємств нехтують науковими підходами до оптимізації структури капіталу, що є помилкою, оскільки від співвідношення між власним і позиковим капіталом залежить результат діяльності підприємства та його стан у майбутньому. Тому підприємству потрібно чітко визначити, за рахунок яких фінансових ресурсів буде сформовано його капітал [4, с. 18].

Оптимальну структуру капіталу, тобто співвідношення між позиковими коштами і власним капіталом, можна визначити, користуючись ефектом фінансового важеля (левериджу) (див. табл. 3.1).

З даних табл. 3.1 можна зробити висновок, що структура капіталу ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді не є оптимальною, враховуючи те, що за обсяг власного капіталу для обрахунків взято не підсумок першого розділу пасиву (його абсолютне значення від'ємне), а лише статутний капітал. Насамперед необхідно відмітити перевалювання позикового капіталу над власним, а саме в 2012 році в 11,38 раз, в 2013 – в 23,22 раз, в 2014 – в 23,43 раз, в 2015 році – в 44,02 рази. Це явище зумовлює додаткове зростання ставки за кредит приблизно вдвічі.

Протягом 2012-2015 років податковий щит зменшується, оскільки ставка податку на прибуток підприємств змінювалась від 23% до 18%. Однак

економічна рентабельність капіталу, порівняно з нині діючою ставкою кредиту є надто низькою та коефіцієнт фінансової рентабельності, а отже і ефект фінансового левериджу мають від'ємні значення.

Таблиця 3.1

**Ефект фінансового левериджу для ПАТ «Клеванський лісо завод
«Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	Роки			
	2012	2013	2014	2015
Обсяг статутного капіталу, тис. грн.	1500	1500	1500	1500
Обсяг позикового капіталу, тис. грн.	17077	34827	35158	66035
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	18577	36327	36658	67535
Структура капіталу				
Власний капітал, %	8,07	4,13	4,09	2,22
Позичений капітал, %	91,93	95,87	95,91	97,78
Коефіцієнт фінансового важеля	11,38	23,22	23,44	43,68
Коефіцієнт рентабельності активів	-0,0155	0,0834	0,0756	0,0145
Ставка банківського відсотка, %	24	24	24	24
Ставка банківського процента з врахуванням ризику, %	35,38	47,22	47,44	67,68
Ставка податку на прибуток	0,23	0,21	0,19	0,18

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Для вибору оптимальної структури капіталу для ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» на 2015 рік за обсяг власного капіталу взято статутний капітал, а за коефіцієнт рентабельності активів – розрахункове значення попереднього періоду – 7,56% (табл. 3.2).

Згідно даних таблиці можна стверджувати, що підприємству недоцільно залучати позикові кошти взагалі. Така ситуація викликана порівняно низькою економічною рентабельністю активів та несприятливою ситуацією на ринку позикових коштів.

Ситуація, що склалася на підприємстві відображає якраз не позитив, а негатив ефекту фінансового левериджу, оскільки під час рецесії ефект

фінансового важеля набуває від'ємних значень та навпаки зменшує рентабельність або й власне власні кошти підприємства.

Таблиця 3.2

Прогноз ефекту фінансового левериджу для ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» на 2015 рік

Показники	Варіанти розрахунку						
	1	2	3	4	5	6	7
Обсяг власного капіталу, тис. грн.	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
Можливий обсяг позикового капіталу, тис. грн.	0	400	750	1500	2250	3000	4500
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	1500	1900	2250	3000	3750	4500	6000
Структура капіталу							
Власний капітал, %	100	78,95	66,67	50,00	40,00	33,33	25,00
Позичений капітал, %	-	21,05	33,33	50,00	60,00	66,67	75,00
Коефіцієнт фінансового важеля	-	0,27	0,50	1,00	1,50	2,00	3,00
Коефіцієнт рентабельності активів	0,0756	0,0756	0,0756	0,0756	0,0756	0,0756	0,0756
Ставка банківського відсотка, %	35	35	35	35	35	35	35
Ставка банківського процента з врахуванням ризику, %	35	35,27	35,50	36,00	36,50	37,00	38,00
Обсяг прибутку без врахування процентів за кредит, тис. грн.	113,4	143,64	170,1	226,8	283,5	340,2	453,6
Сума сплачених процентів за кредит, тис. грн.	-	141,07	266,25	540	821,25	1110	1710
Обсяг прибутку з врахуванням процентів за кредит, тис. грн.	113,4	2,57	-96,15	-313,2	-537,75	-769,8	-1256,4
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18
Сума податку на прибуток, тис. грн.	20,41	0,46	-17,31	-56,38	-96,80	-138,56	-226,15
Обсяг чистого прибутку, тис. грн.	92,99	2,11	-78,84	-256,82	-440,96	-631,24	-1030,25
Коефіцієнт фінансової рентабельності	0,062	0,001	-0,053	-0,171	-0,294	-0,421	-0,687
Ефект фінансового левериджу	-	-0,852	-0,458	-0,233	-0,158	-0,121	-0,083

Надмірне нарощення позикових коштів призводить до зростання їх вартості та порушення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Якщо врахувати, що підприємство насправді має непокриті збитки, що є значно більшими ніж обсяг статутного капіталу та не має резервів, то позиковий капітал для нього є необхідною умовою функціонування взагалі. При цьому ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» балансує на межі прибутковості від використання позикового капіталу та зростання ризику банкрутства через використання виключно останнього. Таким чином нові кредити гарантують виплату старих та отримання прибутків на погашення попередніх збитків.

Для підтримання наявного темпу зростання та збільшення його ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на оптимізацію структури фінансових ресурсів підприємств.

По-перше збільшувати економічну рентабельність активів за рахунок збільшення прибутків до сплати відсотків та податків. Це дозволить зробити ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» менш залежним від стрибків відсоткових ставок за одержуваними кредитами та дозволить акумулювати більшу суму коштів на рахунках, які пізніше можуть бути використані не лише на погашення заборгованості але й на збільшення капіталу підприємства, який в свою чергу реінвестуватиметься у виробництво.

По-друге ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» потребує наявності хоча б мінімального власного капіталу, оскільки у випадку банкрутства підприємство не зможе розрахуватись не тільки зі своїми засновниками, а й зі всіма кредиторами, навіть якщо продасть всі свої активи. Наявність власних ресурсів також зменшить потребу в залученні додаткових кредитів та здешевить необхідні, шляхом надання банками більш стабільному підприємству нижчих відсоткових ставок по кредитах. Цей захід дозволить елімінувати безповоротній відтік прибутку ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» до кредиторів, які забезпечують його ресурсами. Також наявність власних коштів стимулюватиме підприємство до розширеного відтворення ресурсів та зростання фінансової стабільності та платоспроможності.

Для подальшого розширення своєї діяльності підприємству необхідно

збільшити величину власного капіталу. Це може бути зроблено за рахунок нагромадження нерозподіленого прибутку, або за рахунок залучення додаткових фінансових ресурсів від власників. Зростання власного капіталу зумовлює зниження частки позикових коштів і підвищує його кредитоспроможність та фінансову незалежність.

Підприємству слід залучати позикові кошти доти, доки це буде прибутковим (з урахуванням відсоткових виплат) і поки в нього існує така можливість. Прибутковість при цьому визначається як перевищення прибутку до відрахування відсотків і податків над сумою відсоткових платежів. Якщо ця умова виконується, то підприємству вигідно розвиватися за рахунок позикових фінансових ресурсів. В іншому випадку товариство зазнаватиме збитків і залучення додаткових позикових коштів знизить вартість підприємства.

Після досягнення того стану, коли підприємство не може віднайти позикових коштів за прийнятною ціною (що свідчить про перевантаженість підприємства боргами порівняно з величиною власного капіталу), воно має збільшувати суму власного капіталу, яка повинна бути такою, щоб збільшити кредитоспроможність підприємства і тим самим повернути вартість пропонувані йому позикових коштів на попередній рівень (див. рис. 3.1).

Наведена схема формування джерел фінансування підприємства передбачає, що підприємство переходить до наступного кроку тільки тоді, коли вичерпані всі можливості попереднього. Тобто підприємство не намагається збільшувати свої боргові зобов'язання.

Існують різні методи оптимізації джерел фінансування, розглянемо основні з них:

1. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності, що передбачає використання механізму фінансового левериджу, що дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу, яка забезпечує максимальний рівень фінансової рентабельності. Для ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» найбільш ефективним буде використання фінансових ресурсів, коли сума власного капіталу дорівнює сумі позикового

капіталу. Але необхідна умова приросту чистої рентабельності власного капіталу: рентабельність активів більше середньої відсоткової ставки за кредит. Саме такий максимальний результат буде отриманий при рівному співвідношенні власного та позикового капіталу.

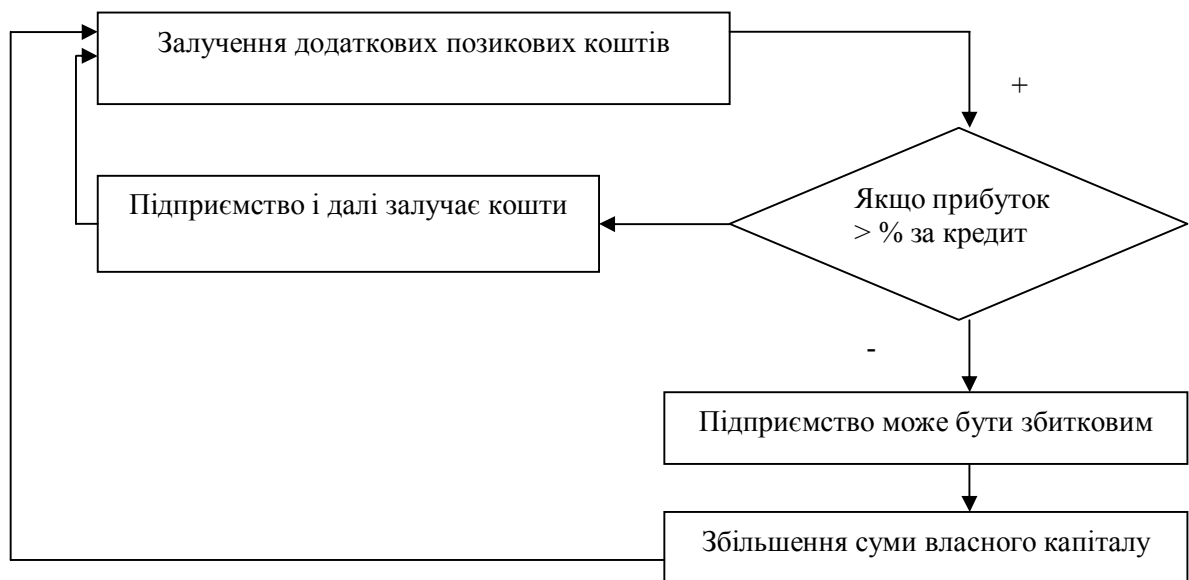

Рис. 3.1. Оптимізація співвідношення власного і позикового капіталу

2. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Даний процес оптимізації базується на визначенні попередньої оцінки вартості власного і позикового капіталу, за різними умовами його залучення, на основі багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу. Вирішення задачі побудовано на виявленні тенденції зміни ціни кожного джерела ресурсів при зміні фінансової структури підприємства. Зростання частки позикових коштів у загальній сумі джерел супроводжується більш швидкими темпами зростання ціни власного капіталу, ніж ціни позикових коштів. Виходячи з того, що ціна позикових коштів є дещо нижчою, ніж власних, існує оптимальна структура капіталу, що мінімізує їхню середньозважену ціну, а відповідно максимізує ціну підприємства.

Проаналізувавши капітал ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» можна зазначити, що оптимальним буде співвідношення між власним та позиковим капіталом 55/45, або таке, що наближається до цього співвідношення. Така

структура капіталу дозволяє максимізувати ринкову вартість підприємства.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Даний метод оптимізації структури капіталу пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства поділяються на такі три групи:

- необоротні активи;
- постійна частина оборотних активів;
- змінна частина оборотних активів.

У даній ситуації необхідно більше уваги звернути на дві останні групи.

Існує три підходи до фінансування різних груп активів підприємства: ідеальний, агресивний, консервативний і компромісний. Найбільш оптимальним для ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» буде компромісний підхід, так як він передбачає формування 100% змінної частини оборотних активів за рахунок короткострокових зобов'язань, а 100% постійної частини - за рахунок власних коштів, що дозволяє визначити конкретні їх значення на майбутній період.

4. Формування показника цільової структури капіталу. Граничні рівні максимально рентабельної і мінімально ризикової структури капіталу дозволяють визначити поле вибору конкретних його значень на плановий період. У процесі даного вибору враховуються всі раніше розглянуті фактори, що характеризують особливості діяльності даного підприємства.

Остаточне рішення, що приймається по цьому питанню, дозволяє сформувати на майбутній період показник «цільової структури капіталу», у відповідності з яким буде здійснюватися наступне його формування на підприємстві шляхом залучення фінансових коштів з відповідних джерел.

Отже, на цьому етапі функціонування ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» має незадовільну структуру капіталу, проте немає адекватного варіанту його перерозподілу, оскільки збитки давно перевищили суму власного капіталу. За умови повного погашення непокритих збитків, зі збереженням всіх

решти умов більш-менш ефективним може бути залучення позикового капіталу лише на 400 тис. грн. тобто на 21% у пасиві. Однак, досягнення такого стану досить довгий процес, тому насамперед потрібно орієнтуватися на збільшення економічної рентабельності активів.

3.2. Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства

У системі загального управління використанням капіталу підприємства основна роль відводиться забезпеченню ефективного його використання в операційній діяльності. Операційна діяльність – це основний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якої вона створена.

Характер операційної діяльності підприємства визначається насамперед специфікою галузі економіки, до якої воно належить. Основу операційної діяльності більшості підприємств складає виробничо-комерційна та торгова діяльність, яка доповнюється здійснюваної ними інвестиційної та фінансової діяльністю.

Разом з тим, інвестиційна діяльність є основою для інвестиційних компаній, інвестиційних фондів та інших інвестиційних інститутів, а фінансова діяльність є основою для банків та інших кредитно-фінансових інститутів.

Операційна діяльність ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» характеризується наступними основними особливостями, що визначають специфіку використання капіталу:

1. Вона є головним компонентом всієї господарської діяльності підприємства, основною метою його функціонування. Основний обсяг формованих активів, основна чисельність персоналу підприємства обслуговують цю діяльність. Відповідно, капітал, що використовується в операційній діяльності, при нормальних умовах функціонування підприємства займає найбільшу питому вагу в загальному обсязі задіяного їм капіталу.

2. Операційна діяльність носить пріоритетний характер по відношенню

до інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності підприємства. Тому розвиток будь-яких інших видів діяльності не повинна вступати в протиріччя з розвитком операційної діяльності, а тільки підтримувати її. Відповідно і задачі підвищення ефективності використання капіталу в будь-яких інших видах діяльності підприємства не повинні вирішуватися за рахунок зниження цієї ефективності в операційному процесі.

3. Інтенсивність розвитку операційної діяльності є основним параметром, що характеризує поступальний економічний розвиток підприємства по окремих стадіях його життєвого циклу. Відповідно, можливості ефективного використання капіталу в операційному процесі на різних стадіях життєвого циклу підприємства визначають цілі і завдання не лише стратегії використання капіталу, але і цілі, а також можливості реалізації загальної економічної стратегії підприємства.

4. Господарські операції, що входять до складу операційної діяльності підприємства, носять самий регулярний характер. У порівнянні з операціями інших видів діяльності частота операцій по ній найвища.

Це визначає високу інтенсивність формування та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з використанням капіталу в операційному процесі підприємства. Крім того, регулярність здійснення господарських операцій створює основу для регулярного формування ефекту використання капіталу в цьому виді діяльності підприємства у формі обсягу реалізованої продукції, доходу, прибутку тощо.

5. Операційна діяльність підприємства орієнтована в основному на товарний ринок, у той час як формування необхідного до використання капіталу здійснюється переважно на фінансовому ринку. Так, операційна діяльність пов'язана з різними видами та сегментами товарного ринку, що визначаються специфікою використовуваної сировини і матеріалів, характером готової продукції. Відповідно і умови формування кінцевого ефекту використання капіталу в операційній діяльності підприємства значною мірою пов'язані зі станом кон'юнктури відповідних видів і сегментів товарного ринку.

У той же час один з найважливіших компонентів формування цього ефекту – вартість капіталу, що залучається до використання в операційному процесі – істотним чином залежить від стану кон'юнктури відповідних видів і сегментів фінансового ринку. Використання капіталу в операційній діяльності підприємства повинно бути пов'язане з тенденціями кон'юнктури обох аналізованих ринків, які іноді носять противонаправлений характер.

6. Здійснення операційної діяльності пов'язано з капіталом вже інвестованих в неї. Інвестований в цю діяльність капітал набуває форми операційних активів підприємства. Від складу цих активів, їх збалансованості, потенційної продуктивності, швидкості обігу та інших характеристик значною мірою залежить здатність підприємства генерувати форми ефекту використання капіталу, в першу чергу, операційний прибуток. Тому одним з найважливіших чинників забезпечення високого рівня ефективності використання капіталу, задіяного в операційній діяльності підприємства, є ефективне управління його операційними активами.

7. У процесі операційної діяльності споживається значний обсяг живої праці, на відміну від інвестиційної та фінансової діяльності, де витрати цієї праці несуттєві. Це створює широкі можливості використання взаємозамінності таких виробничих факторів, як капітал і праця в операційному процесі підприємства (ефект взаємозамінності цих факторів визначається виробничою функцією Кобба-Дугласа, модель якої розглянуто раніше). Взаємозамінність цих виробничих факторів визначає варіативність формування показників ефективності використання операційного капіталу підприємства навіть при незмінному обсязі виробництва (реалізації) продукції. Отже, забезпечуючи ефективність використання капіталу в операційній діяльності підприємства, необхідно враховувати взаємозв'язок цієї ефективності з рівнем кінцевої ефективності всієї операційної діяльності підприємства.

8. Операційної діяльності притаманні, поряд із загальними, і специфічні види ризиків, що об'єднуються поняттям комерційний ризик. Тому рівень операційного прибутку, що генерується використовуваним капіталом при

різних альтернативних варіантах його використання, повинен обов'язково співвідноситися з рівнем комерційного ризику.

Розглянуті особливості здійснення операційної діяльності підприємства вимагають обов'язкового врахування при управлінні використанням капіталу в операційному процесі.

Капітал, що використовується в операційній діяльності підприємства, підрозділяється на два основних види - операційний основний капітал і оборотний операційний капітал. Такий склад операційного капіталу обумовлений характером формованих їм активів, які залежно від особливостей участі в операційному процесі поділяються на необоротні операційні активи і зворотній операційні активи підприємства. Враховуючи, що процес використання капіталу та активів в операційній діяльності підприємства носить паралельний і взаємообумовлений характер, розглянемо склад видів операційних активів, що формуються за рахунок основного і оборотного капіталу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Склад основних видів і елементів операційних активів, що формуються за рахунок капіталу, використовуваного в операційній діяльності ПАТ

«Клеванський лісо завод «Промінь»

Види операційного капіталу підприємства	Активи формуються за рахунок операційного капіталу підприємства	
	Групи операційних активів	Основні види операційних активів
Основний капітал	Необоротні операційні активи	1. Виробничі основні засоби 2. Нематеріальні активи, що обслуговують операційний процес
Оборотний капітал	Оборотні операційні активи	1. Запаси товарно-матеріальних цінностей 2. Дебіторська заборгованість 3. Грошові кошти 4. Інші види оборотних операційних активів

У складі позаоборотних операційних активів, що формуються за рахунок

основного капіталу, виділяють:

1. Виробничі основні засоби. До них відносяться належать підприємству кошти праці, що використовуються в операційному процесі більше одного року, мінімальна вартість яких встановлена законодавством. Вони функціонують у формі виробничих будівель, приміщень, машин, механізмів, устаткування та деяких інших видів активів, що визначаються галузевою специфікою операційної діяльності підприємства.

2. Нематеріальні активи, що обслуговують операційний процес. До них відносяться придбані підприємством права користування товарними знаками, зразками промислової продукції, патентами, ліцензіями, «ноу-хау» і іншими аналогічними майновими правами, що забезпечують технологію здійснення операційного процесу.

У складі оборотних операційних активів, що формуються за рахунок оборотного капіталу, виділяють:

1. Запаси товарно-матеріальних цінностей (матеріальні оборотні операційні активи). До них належать виробничі запаси всіх видів (сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, незавершеного виробництва); запаси малоцінних і швидкозношуваних предметів (засоби праці з терміном експлуатації до одного року і вартістю, максимальна межа якої встановлений законодавством); запаси готової продукції (на підприємствах торгівлі – запаси товарів, призначених до реалізації).

2. Дебіторська заборгованість (розрахунки з дебіторами). До неї відноситься заборгованість юридичних і фізичних осіб підприємству, пов'язана із здійсненням операційної його діяльності. Основу цієї заборгованості складають розрахунки за реалізовану покупцям продукцію (товари, роботи, послуги). Крім того, до її складу входить заборгованість за розрахунками з бюджетом, персоналом, дочірніми підприємствами і з іншими дебіторами.

3. Грошові кошти. До них відносяться сукупні грошові активи підприємства, що знаходяться в касі, на розрахунковому та валютному його рахунках і в інших формах.

4. Інші види оборотних операційних активів. До них відносяться витрати майбутніх періодів (операційні витрати, зроблені в даному звітному періоді, але які будуть віднесені на собівартість виробництва продукції в майбутніх звітних періодах) і деякі інші їх види, що не грають помітної ролі в обслуговуванні операційного процесу.

Процес управління використанням капіталу в операційній діяльності підприємства вимагає не тільки Централізованого керівництва, а й формування на базі окремих структурних підрозділів певних «центрів відповідальності». Концепція управління окремими аспектами господарської діяльності підприємства на основі «центрів відповідальності», розроблена американським економістом Дж. Хіггінсом, отримала широке практичне застосування в управлінні використанням капіталу.

Зокрема, в операційній діяльності для управління цим процесом на підприємстві створюються такі типи «центрів відповідальності» (рис. 3.2).

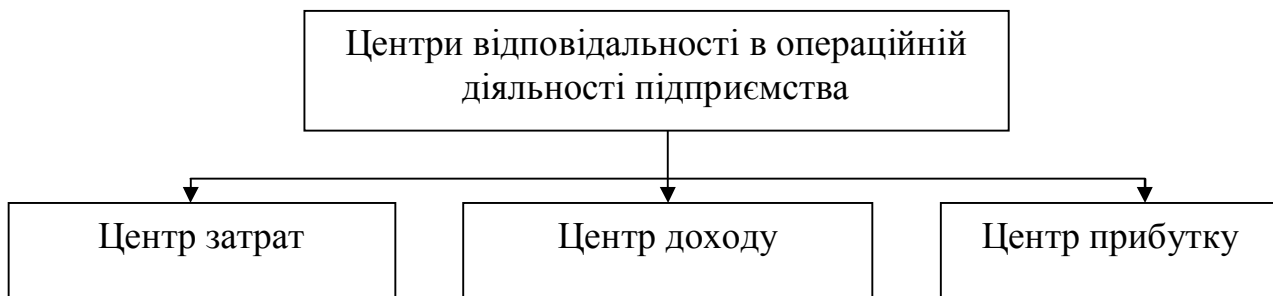

Рис. 3.2. Система основних типів центрів відповідальності, які забезпечують управління використанням капіталу в операційній діяльності підприємства [22]

- Центр витрат являє собою структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність тільки за витрачання коштів відповідно до доведеним йому бюджетом. У силу функціональної спрямованості своєї діяльності такий структурний підрозділ не може самостійно впливати на обсяг доходів, а відповідно і на суму прибутку, що генерується використовуваним капіталом. Прикладом центру витрат є постачальницько-заготівельне або виробничий підрозділ підприємства.

- Центр доходу являє собою структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність тільки за формування доходів у встановлених обсягах. У силу функціональної спрямованості своєї діяльності такий структурний підрозділ не може самостійно впливати на весь обсяг витрат з реалізованої продукції, а відповідно і на суму прибутку, що генерується використанням капіталом. Прикладом центру доходу є збутовий підрозділ підприємства.

- Центр прибутку являє собою структурний підрозділ підприємства, керівник якого несе відповідальність за доведені йому завдання з формування прибутку.

У силу функціональної спрямованості своєї діяльності такий структурний підрозділ повністю контролює як формування доходів від реалізації продукції, так і обсяг витрат на її виготовлення. Такий центр повністю забезпечує управління всіма аспектами використання капіталу в операційному процесі.

Формування системи управління використанням капіталу в операційній діяльності підприємства передбачає наступний алгоритм дій (рис. 3.3).

1	Дослідження особливостей функціонування окремих структурних підрозділів з позицій їх впливу на окремі аспекти використання капіталу в операційному процесі
2	Визначення основних типів центрів відповідальності в розрізі структурних підрозділів підприємства, що здійснюють операційну діяльність
3	Формування системи прав, обов'язків і міри відповідальності керівників структурних підрозділів, визначених як центри відповідальності в операційній діяльності підприємства
4	Розробка та доведення центрам відповідальності планових (нормативних) завдань по використанню капіталу у формі поточних чи капітальних бюджетів
5	Забезпечення контролю виконання встановлених завдань по використанню капіталу центрами відповідальності шляхом отримання відповідної інформації (звітів), її аналізу і встановлення причин відхилень

Рис. 3.3. Основні етапи формування системи управління використанням капіталу в операційній діяльності підприємства на основі центрів відповідальності [22]

Побудова системи центрів відповідальності різних типів в операційній діяльності підприємства залежить від багатьох факторів – суми

використовуваного операційного капіталу, обсягу виробництва і реалізації продукції, організаційно-правової форми діяльності підприємства та інших. Тому визначення чисельності і складу центрів відповідальності, які забезпечують управління використанням капіталу, вимагає індивідуального дослідження для кожного підприємства. Сформовані центри відповідальності повинні бути укомплектовані кваліфікованими менеджерами, здатними не тільки забезпечувати виконання встановлених завдань з використання операційного капіталу, але і розробляти пропозиції вищестоящим органам управління по підвищенню ефективності цього використання в рамках контрольованої ними операційної діяльності підрозділів.

3.3. Резерви нарощування капіталізації підприємства

Задля підвищення економічної рентабельності активів, передусім, необхідно визначити від чого вона залежить та способи впливу на ці фактори. З механізму визначення економічної рентабельності активів випливає, що ключовим елементом на який можна впливати (це потягне за собою і частково зміну середньої величини активів) є прибуток до оподаткування, тобто внутрішнє джерело збільшення капіталу, а у випадку ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» – насамперед покриття збитків минулих років.

Отже, проаналізуємо стадії формування прибутку ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в таблиці 3.4.

Як видно з даних таблиці, в аналізованому періоді в підприємства наявний чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), причому він постійно зростає. Так, протягом 2012-2013 років він зріс на 11980 тис. грн. або на 149,08%, а за 2013-2014 – на 7354 тис. грн. або 36,74%, проте в 2015 році – зменшився на 26,67%. Це свідчить про те, що підприємство звужує обсяги виробництва.

**Динаміка прибутку ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь»
за 2012-2015 роки***

Показники, тис. грн.	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, %		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	8036	20016	27370	20071	149,08	36,74	-26,67
Валовий прибуток (збиток)	601	2706	4778	3876	350,25	76,57	-18,88
Фінансові результати від операційної діяльності	-339	1262	2212	980	-	75,28	-55,70
Фінансові результати до оподаткування	-1471	-305	98	-36120	-79,27	-	-36757
Чистий прибуток (збиток)	-1485	-356	-29	-36120	-76,03	-91,85	124451

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Наявність у підприємства валового прибутку дозволяє припустити, що його продукція не є збитковою в повній мірі. В цей же час спостерігається зростання валового прибутку від 601 тис. грн. в 2012 році до 4778 тис. грн. в 2014, тобто майже у 8 разів. За 2012 рік останній зріс на 350,25%, а за 2014 ще на 76,57%, при цьому зменшення на 18,88% в 2015 році.

На етапі формування фінансових результатів від операційної діяльності в 2012 році спостерігаємо збиток, тоді як вже в 2013 – прибуток у розмірі 1262 тис. грн., а у 2014 році відбувається його зростання на ще на 950 тис. грн. або 75,28% та зменшення в 2015 році на 55,70%.

Надалі у 2012 та 2013 роках наявний збиток від звичайної діяльності до оподаткування, проте він має тенденцію до зниження, а саме на 1166 тис. грн., або 79,27%. У 2014 році фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зріс на 403 тис. грн. та постав у розмірі прибутку – 98 тис. грн. В 2015 році підприємство отримало збиток в розмірі 36120 тис. грн.

Однак чистий прибуток в ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді не з'явився, проте відбувалось зниження обсягів збитку. Так, протягом 2012-2013 років чистий збиток зменшився на 1129 тис. грн. або

76,03%, а протягом 2013-2014 років – ще на 327 тис. грн. або 91,85%, водночас в 2015 році зростає до 36120 тис. грн.

Описані вище тенденції є негативними та дозволяють припустити, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» у наступному періоді (2016 році) скоротить збитки. Саме цей факт є визначальним у пошуку внутрішніх джерел зменшення непокритих збитків.

Внутрішньогосподарські санаційні заходи здійснюються за рахунок внутрішніх джерел, тобто тих, які формуються на підприємстві і не пов'язані з фінансовою участю третіх сторін (власників, кредиторів, держави.). Мобілізація внутрішніх резервів фінансової стабілізації підприємства спрямована насамперед на підвищення (або відновлення) його платоспроможності та ліквідності. Цього можна досягти :

В результаті збільшення обсягів вхідних грошових потоків за рахунок:

- збільшення виручки від реалізації,
- продажу частини основних фондів,
- рефінансування дебіторської заборгованості;

В результаті скорочення вихідних грошових потоків за рахунок:

- зменшення витрат, які відносяться на собівартість продукції
- зменшення витрат, які покриваються за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

В більшості ці заходи орієнтовані на збільшення прибутків підприємства, окрім рефінансування дебіторської заборгованості та зменшення витрат, які покриваються за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

Збільшення виручки від реалізації в довгостроковому періоді є головним завданням санації підприємства, адже саме вона забезпечує збереження стану фінансової стабільності. З цією метою можна провести зазначені нижче заходи.

По-перше, розширити ринки та шляхи збуту готової продукції. Підприємство є досить відомим за кордоном, проте на території України мало хто знає про його існування. Тому досить ефективним шляхом розвитку може

стати розширення саме внутрішнього ринку. ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» може відкрити свої фірмові магазини в найближчих великих населених пунктах. Наприклад, окрім міста Рівне, в якому вже функціонує дві такі точки продажу, це можуть бути обласні центри – Луцьк, Житомир, Хмельницький, Тернопіль далі Вінниця та інші міста в центральній, східній, південній та північній території України.

При цьому не варто забувати і про підтримку та розвиток інтернет-магазину. Необхідно регулярно оновлювати інформацію на сайті, добавляти більше зображень об'єктів, виконаних із використанням продукції торгової марки «Промінь».

Не менш важливою є підтримка та встановлення нових зв'язків із мережами магазинів, що функціонують на території нашої держави.

По-друге, а точніше паралельно до розширення ринку має стати перегляд цінової політики. А саме підняття цін на нерентабельні види продукції або ж взагалі відмова від таких.

По-третє, запровадження гнучкої системи знижок та використання системи знижок за прискорену оплату продукції. Такий захід дозволить підприємству раніше отримувати кошти від покупців та стимулюватиме останніх купувати ширший набір товарів саме цієї торгової марки.

По-четверте, здійснення рекламних акцій та акцій зі спеціального розпродажу. Заручившись підтримкою маркетологів необхідно повідомляти громадськість про своє існування.

Такий захід, як продаж частини основних фондів має сенс лише тоді, коли їх реальна (ринкова) вартість є більшою ніж балансова – це дозволить мобілізувати приховані ресурси, або вони не повністю використовуються у виробничому процесі та можуть бути продані без порушення нормального виробничого циклу. Оскільки з публічної інформації ми не можемо почерпнути таку інформацію, цей захід варто залишити без детального розгляду.

Переходячи до пункту скорочення вихідних грошових потоків, варто зазначити, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» вже працює у цьому

напрямку, саме скорочує частку собівартості в чистому доході (виручці) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Підприємство також оновлює свої виробничі фонди, чим забезпечує подальше скорочення витрат на виробництво. Це в свою чергу робить продукцію рентабельнішою та дозволяє ширше використовувати різного роду знижки з метою максимізації обсягів збуту товарів.

Отже, фінансова санація ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» підприємства може бути здійснена за рахунок внутрішніх джерел, а саме розширення внутрішнього ринку збуту, перегляду цінової політики, розширення системи знижок та реклами, а також продовження політики зниження частки собівартості в доході (виручці) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Ще одним способом збільшення обсягів вхідних грошових потоків є рефінансування дебіторської заборгованості. Рефінансування дебіторської заборгованості – це форма реструктуризації активів, що полягає в переведенні дебіторської заборгованості в інші, ліквідні форми оборотних активів: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення тощо. За рахунок отримання ліквідних активів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» зможе погасити частину своїх зобов'язань в конкретний момент часу. При цьому в аналізованому періоді дебіторська заборгованість та її відношення до непокритого збитку мали динаміку відображену в табл. 3.5.

З даних таблиці видно, що найбільшого зростання протягом 2012-2014 років зазнала дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – у 2013 році остання зросла на 585,4%, а у 2014 ще на 5,05% та зменшилася в 2015 році на 33,3%.

Наступною за темпами росту є дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, що протягом 2013 року зросла на 922 тис. грн. або 475,26%, а протягом 2014 ще на 771 тис. грн. або 69,09% та зменшилася на 58,13%. Це свідчить про те, що у підприємства наявна заборгованість фінансових і фіскальних органів, а також переплата за податками, зборами та

іншими платежами до бюджету, при чому вона постійно зростає. Це по-перше викликано тим, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є підприємством, яке працює на експорт, а отже оподатковується податком на додану вартість в розмірі 0%, що в свою чергу передбачає відшкодування товариству сум надміру сплачених до фіскальних органів. По-друге, не зважаючи на те, що підприємство є збитковим воно платить авансові платежі з податку на прибуток.

Таблиця 3.5

**Динаміка дебіторської заборгованості та непокритого збитку
ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» за 2012-2015 роки***

Показники	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, %		
					2013-2012	2014-2013	2015-2014
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	1178	8074	8482	5660	585,40	5,05	-33,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, тис. грн.	194	1116	1887	790	475,26	69,09	-58,13
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	3850	3913	262	2373	1,64	-93,30	805,72
Загальна дебіторська заборгованість, тис. грн.	5222	13103	10631	8823	150,92	-18,87	-17,01
Непокритий збиток, тис. грн.	4461	4817	4846	36120	7,98	0,60	645,36
Співвідношення дебіторської заборгованості та непокритого збитку	1,17	2,72	2,19	0,24	-	-	-
Різниця між дебіторською заборгованістю на непокритим збитком	761	8286	5785	-27297	988,83	-30,18	-371,86

*фінансова звітність підприємства: <http://promin.pat.ua/emitents/reports/year/2013-2015>

Інша поточна дебіторська заборгованість у 2013 році дещо зросла на 63 тис. грн. або 1,64%, проте у 2014 вона скоротилася на 3651 тис. грн. або 93,30%, що свідчить про те, що інші дебітори у 2014 році майже повністю розрахувалися із підприємством. Водночас зросла в 2015 році на 805,72%.

Загальна сума дебіторської заборгованості відповідно в 2013 році зросла на 7881 тис. грн. або 150,92%, а у 2014-2015 рр. – зменшилась.

Співвідношення дебіторської заборгованості та непокритого збитку в аналізованому періоді спочатку різко зростає до 2,72, а потім зменшується на 0,53 до 2,19, та до 0,24 говорить про те, що сума дебітори у підприємства є більшою ніж непокритий збиток. Враховуючи цю ситуацію можна з впевненістю стверджувати, що виплата хоча б половини дебіторської заборгованості призведе до повного покриття збитків, тому ефективним може стати використання факторингу для одномоментного стягнення заборгованості по одному чи кількох найбільших боржниках.

При цьому, якщо підприємству вдасться стягнути дебіторську заборгованість з усіх його боржників, то воно отримає значний прибуток. Так станом на кінець 2012 року він міг би становити 761 тис. грн., 2013 – 8286 тис. грн., 2014 – 5785 тис. грн. що є суттєво більшим ніж наявний у підприємства збиток. При цьому в 2015 році можна скоротити обсяги збитків. Однак факторингова компанія фактично може викупити лише дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги та фактично дозволити покрити частку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Отже, ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді має незадовільну структуру активів та немає адекватного варіанту її покращення. Останнє може відбутись, по-перше, після покращення загальної ситуації в країні, яка призведе до зниження відсоткових ставок за користування позиковим капіталом, по-друге, після покриття збитків попередніх періодів. Фінансова санація підприємства може бути здійснена за рахунок внутрішніх джерел, а саме розширення внутрішнього ринку збуту, перегляду цінової політики, розширення системи знижок та реклами, продовження політики зниження частки собівартості в доході (виручці) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Передача частини дебіторської заборгованості факторинговій компанії все ж не зможе вирішити проблему підприємства, оскільки призведе до конфлікту інтересів. Це в свою чергу означає, що ПАТ

«Клеванський лісо завод «Промінь» може покращити стан своїх фінансових ресурсів лише за рахунок підвищення прибутковості виробничої діяльності та перегляду фінансових витрат.

Успішна реалізація запропонованих шляхів щодо покращення фінансової діяльності підприємства вимагає проведення відповідних заходів і на загальнодержавному рівні. З тих, що сприятимуть позитивним змінам у структурі капіталу підприємств, активізації їх фінансової діяльності, на думку Н.І. Налукової, можуть бути такі [33, с. 172]:

- створення політичного середовища, яке позитивно впливатиме на розвиток саме малого та середнього підприємництва;

- постійний моніторинг реалізації політики сприяння розвитку суб'єктів підприємництва через відстежування стану становлення підприємництва;

- створення сприятливого інвестиційного клімату у державі збільшить обсяги інвестицій у бізнес та активізує фінансову діяльність суб'єктів підприємництва;

- на загальнодержавному рівні варто створити умови для залучення коштів не лише вітчизняних та зарубіжних інвесторів, а й фізичних осіб в основний капітал суб'єктів підприємництва;

- пріоритети потрібно надавати таким суб'єктам підприємництва, які забезпечать максимально можливе використання у процесі діяльності місцевих ресурсів та ефективно і раціонально їх використання, стабільні надходження до місцевих бюджетів, формування моделі зайнятості, яка найбільш відповідає специфіці трудового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням основних тенденцій, що відбуваються на регіональному ринку праці;

- доцільним є розроблення програм сприяння розвитку суб'єктів підприємництва на різних рівнях управління;

- сприяння розвитку ефективної регіональної інфраструктури бізнесу, яка забезпечуватиме інформаційні, консультативні та навчальні послуги щодо здійснення фінансової діяльності;

- сприяння розвитку системи підготовки висококваліфікованих кадрів для сфери фінансової діяльності, підвищення кваліфікації кадрів шляхом їх перепідготовки, стажування за кордоном;

- оцінювання стану розвитку суб'єктів підприємництва на території регіону й розроблення заходів щодо його розвитку на пільгових умовах у менш розвинених районах;

- проведення соціальних опитувань підприємців з питань оцінювання інвестиційного клімату, інформування підприємців про позитивний закордонний досвід функціонування підприємств через спеціальні сайти Інтернету або газети, радіо чи телебачення, активізація сприяння підприємцям у можливості отримання стажування за кордоном.

Висновки до розділу 3

1. За основними критеріями оптимізації структури капіталу підприємства вставлено, що на даному етапі функціонування ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» має незадовільну структуру капіталу, проте немає адекватного варіанту його перерозподілу, оскільки збитки давно перевищили суму власного капіталу. За умови повного погашення непокритих збитків, зі збереженням всіх решти умов більш-менш ефективним може бути залучення позикового капіталу лише на 400 тис. грн. тобто на 21% у пасиві. Однак, досягнення такого стану досить довгий процес, тому насамперед потрібно орієнтуватися на збільшення економічної рентабельності активів.

2. Процес управління використанням капіталу в операційній діяльності підприємства вимагає не тільки Централізованого керівництва, а й формування на базі окремих структурних підрозділів певних «центрів відповідальності». Концепція управління окремими аспектами господарської діяльності підприємства на основі «центрів відповідальності», розроблена американським економістом Дж. Хігінсом, отримала широке практичне застосування в управлінні використанням капіталу. Автором запропоновано виокремлювати

центри відповідальності в процесі формування організаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами на підприємстві.

3. У ході аналізу визначено, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді має незадовільну структуру активів та немає адекватного варіанту її покращення. Останнє може відбутись, по-перше, після покращення загальної ситуації в країні, яка призведе до зниження відсоткових ставок за користування позиковим капіталом, по-друге, після покриття збитків. Це в свою чергу означає, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» може покращити стан фінансових ресурсів лише за рахунок підвищення прибутковості виробничої діяльності та перегляду фінансових витрат. Запропоновано заходи загальнодержавного рівня щодо покращення системи управління фінансовими ресурсами підприємства.

ВИСНОВКИ

1. Жодне підприємство не може функціонувати без фінансових ресурсів, адже це ті кошти, як забезпечують здійснення усіх видів діяльності підприємства та дозволяють йому отримувати прибутки. Існує безліч підходів до визначення сутності фінансових ресурсів підприємств, але всі вони зводяться до того, що це частина грошових коштів підприємства, що формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу, які акумулюються за рахунок власного, позиченого й залученого капіталу та перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і необхідні для виконання ним фінансових зобов'язань, здійснення витрат з метою забезпечення процесу розширеного відтворення, а також з метою одержання прибутку від здійснення виробничо-господарської діяльності.

2. Фінансові ресурси є основою діяльності підприємства. Адже саме вони створюють ту необхідну матеріальну базу для здійснення підприємством своєї функції на ринку – забезпечувати потреби споживачів. Їх нестача для підприємства може стати дуже потужним стримуючим фактором розвитку. Всі класифікації фінансових ресурсів підприємств мають деякі відмінності, які полягають в понятійно-категорійному апараті та ознаках за якими групуються різні види фінансових ресурсів підприємств. Так найбільш поширеною є класифікація фінансових ресурсів за джерелами формування, згідно якої можна виділити три великі групи: власні, залучені та позичені. Однак на практиці чітко виділяють лише першу групу, а другу і третю часто об'єднують. Ці кошти в свою чергу потрапляють на підприємство на різних етапах його функціонування та під тиском зовнішніх та внутрішніх чинників. При цьому фінансові ресурси акціонерних товариств можуть використовуватися на поточні витрати на виробництво і реалізацію продукції, погашення зобов'язань перед фінансово-банківською системою, розширене відтворення і розвиток підприємств, створення фінансових резервів, на інвестиції, благодійні цілі, спонсорство тощо.

3. Управління фінансовими ресурсами представляє собою сукупність взаємопов'язаних елементів – суб'єкта (фінансові менеджери), об'єкта (фінансові потоки), мети (створення ресурсної бази з відповідних джерел та забезпечення ефективного використання сформованих ресурсів) і методів та інструментів її реалізації. Управління фінансовими ресурсами підприємств є одним з ключових чинників організації виробничо-господарської діяльності підприємства, одним з найважливіших факторів забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах, діяльність, що спрямована на оптимізацію фінансового механізму підприємства, координування фінансових операцій, забезпечення їх впорядкування та точного «балансування».

4. Для аналізу ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства обраховують два блоки показників, пов'язаних відповідно із пасивами та активами підприємства. Насамперед динаміку складу, структури та напрямів використання фінансових ресурсів. Також для відображення стану фінансової бази акціонерного товариства використовують спеціальні показники: абсолютної та відносної фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, ділової активності, руху та ефективності використання основних засобів, а також рентабельності активів та пасивів акціонерного товариства.

5. Для оцінки джерел формування фінансових ресурсів підприємства було обрано невеликий суб'єкт підприємницької діяльності місцевого значення – ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь». Дане підприємство займається виробництвом різних виробів із деревини від заготовок для виробництва столярних виробів до виробництва меблів. В аналізованому періоді обсяги фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» зростають. Це відбувається за рахунок нарощення обсягів позикового капіталу, частина якого використовується на покриття збитків. Найбільшу частку в фінансових ресурсах ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» становлять довгострокові зобов'язання, а саме інші довгострокові зобов'язання. Власний капітал

підприємства щорічно зменшується, що пов'язано із отриманням збитків підприємством та формує кризовий фінансовий стан останнього.

6. Основним реальним напрямом використання фінансових ресурсів ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є основні засоби, при чому такі інвестиції є виправданими. Адже у 2013-2014 роках частка виробничих фондів у продукції суттєво зменшилась та це дозволило підприємству скоротити свої збитки, а у 2015 році відбулася зворотна динаміка.

7. ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» є збитковим підприємством та щорічно протягом аналізованого періоду отримує від'ємне значення фінансового результату. Однак зменшення сум цих збитків в поєднанні із загальним зростанням обсягів фінансових ресурсів, які використовуються не лише на покриття раніше отриманих збитків, провокує зменшення рівня збитковості підприємства та дає підстави припустити, що за умов стабільної роботи в цьому напрямку товариство може не лише досягнути нульової рентабельності, а й вийти з часом на прибуткову діяльність.

8. Впродовж 2012-2015 років ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» має незадовільну структуру капіталу, проте немає адекватного варіанту його перерозподілу, оскільки збитки давно перевищили суму власного капіталу. За умови повного погашення непокритих збитків, зі збереженням всіх решти умов більш-менш ефективним може бути залучення позикового капіталу лише на 400 тис. грн. тобто на 21% у пасиві. Однак, досягнення такого стану досить довгий процес, тому насамперед потрібно орієнтуватися на збільшення економічної рентабельності активів.

9. Фінансова санація ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» підприємства може бути здійснена за рахунок внутрішніх джерел, а саме розширення внутрішнього ринку збуту, перегляду цінової політики, розширення системи знижок та реклами, а також продовження політики зниження частки собівартості в доході (виручці) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

10. ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» в аналізованому періоді

має незадовільну структуру активів та немає адекватного варіанту її покращення. Останнє може відбутись, по-перше, після покращення загальної ситуації в країні, яка призведе до зниження відсоткових ставок за користування позиковим капіталом, по-друге, після покриття збитків попередніх періодів. Фінансова санація підприємства може бути здійснена за рахунок внутрішніх джерел, а саме розширення внутрішнього ринку збуту, перегляду цінової політики, розширення системи знижок та реклами, продовження політики зниження частки собівартості в доході (виручці) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Передача частини дебіторської заборгованості факторинговій компанії все ж не зможе вирішити проблему підприємства, оскільки призведе до конфлікту інтересів. Це в свою чергу означає, що ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» може покращити стан своїх фінансових ресурсів лише за рахунок підвищення прибутковості виробничої діяльності та перегляду фінансових витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г.М. Фінанси підприємств: [навч. посіб. для самост. вивч. дисципліни] / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. – 3-тє вид., виправ. і доповн. – К.: Знання-Прес, 2009. – 300 с.
2. Безус Р. М. Управління фінансовими ресурсами відкритих акціонерних товариств елеваторної промисловості [Текст] : дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Безус Роман Миколайович. – Д., 2008. – 211 с.
3. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства / М. М. Бердар // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №5. – С. 133-138.
4. Бичкова Н.В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності / Бичкова Н.В. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №. 1 (48). – С. 16-23.
5. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2008. – 528 с.
6. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т. 1. – 590 с.
7. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / О. П. Близнюк, А.П. Горпинченко // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – Т. 15, № 2. – С. 52-58.
8. Василик О. Д. Теорія фінансів : [підр] /. О. Д Василик. – К.: НІОС. – 2000. – С. 76.
9. Ватаманюк О. С. Економічна сутність фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів [Електронний ресурс] / О. С. Ватаманюк // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/3_109418.doc.htm.
10. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи [Електронний ресурс] / І. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – №. 1 (4).

11. Вожжова О. Ф. Оптимізація фінансових ресурсів акціонерних товариств у торгівлі [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 / Вожжова Олена Феліксівна. – Донецьк, 2004. – 19 с

12. Волинчук Ю. Особливості формування та використання фінансових ресурсів підприємств. / Ю. Волинчук // Економічний аналіз. – Т., 2013. – Вип. 11, ч. 2. – С. 96-101.

13. Герасимчук З.В., Вахович І.М. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Луцький держ. технічний ун – т; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – Вид. 2-е, переробл. і доп. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 412 с.

14. Герасименко Р. А. Особливості формування фінансових ресурсів акціонерних товариств / Р. А. Герасименко // Фінанси України. – 2006. – №6 – С. 82-89.

15. Гой І. В. Підприємництво [текст] : навч. посіб. / І. В. Гой, Т. П. Смелянська – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 368 с.

16. Грідчіна М.В. Фінанси (теоретичні основи) : підручник / М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; Під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: МАУП, 2004. – 312 с.

17. Дахно І.І. Зовнішньоекономічний менеджмент /І. І. Дахно// – К.: ЦУЛ, 2013. – 568 с.

18. Дяків В. Підходи до визначення сутнісних характеристик фінансових ресурсів підприємства[Електронний ресурс] / В. Дяків. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2014/Economics/3_139340.doc.htm.

19. Кірданов М. Г. Відображення в бухгалтерському обліку формування і використання фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / М. Г. Кірданов // Фінанси, облік і аудит . – 2013. – Вип. 20. – С. 281-288.

20. Кірейцев Г. Г. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / Г. Г. Кірейцев – Ж. : Вид-во ІТІ, 2002. – 269 с.

21. Кнейслер О.В. Теоретико-прагматичні підходи до визначення фінансових потоків / О.В. Кнейслер, Л.З. Шупа // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Економіка”: збірник

наукових праць. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2015. – Вип. 28. – С. 113-118.

22. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Л. О. Коваленко, Л.М Ремньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485 с.

23. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посіб.] / М.Я. Коробов. – К.: «Знання», КОО, 2000. – 378 с.

24. Костецький В.В. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / Костецький В. // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4(29). – С. 135-145.

25. Кравчук О.М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: [навч. посіб.] / О.М. Кравчук, В.П. Лещук. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 503 с.

26. Кравцова А. М. Фінансові ресурси підприємств: механізм формування та ефективного використання [Текст] : монографія / А. М. Кравцова; – Вінниця., 2011. – 219 с.

27. Леось О. Механізми формування фінансових ресурсів підприємств [Електронний ресурс] / Леось О., Коваль І. // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 1. – С. 119-126.

28. Лігоненко Л.О. Фінанси підприємств: підручник / Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва, Н.А. Гринюк та ін. – К.: КНТЕУ, 2007. – 491 с.

29. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств: джерела формування та ефективність використання. / О. Г. Малій // Вісник. – Х., 2014. – Економічні науки. – С. 179-186.

30. Материнська О. А., Гайовик М. О. Аналітична оцінка методичних підходів аналізу ділової активності підприємства [Електронний ресурс] / О. А. Материнська, М. О. Гайовик // – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2011/Economics/59259.doc.htm

31. Марич П. М. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання.: Навч. посіб./ П. М. Марич. – Львів, 2011. – 250 с.

32. Мартянов О. І. Оптимізація фінансових ресурсів підприємств України в умовах глобальної фінансової кризи [Електронний ресурс / О. І. Мартянов, Т. О. Макух. – Режим доступу: http://esticamente.ru/portal/soc_gum/sru/2011_1/index.htm

33. Налукова Н.І. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект / Н.І. Налукова // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1(30). – С.166-174.

34. Новашина Т.С. Финансовый анализ : [навч. посіб.] / Т.С Новашина., В.И. Карпунин. – М.: Московская финансово-промышленная академия, 2005. – 192 с.

35. Обушна Н. І. Методи оптимізації структури капіталу [Електронний ресурс] / Н. І. Обушна, Д. О. Шалюта. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10850/1/Methods.pdf>.

36. Он-лайн енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economic.lviv.ua/resursi/formuvannya-f-nansovikh-resurs-v.html>.

37. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посіб.] / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.

38. Остренко Т. Оптимізація формування фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / Т. Остренко // Науковий блог НаУОА. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/optymizatsiya-formuvannya-finansovyh-resursiv-pidpryjemstva/>.

39. Офіційна сторінка ПАТ «Клеванський лісо завод «Промінь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://promin.pat.ua/emitents>.

40. Павлова І.В. Ефект фінансового левериджу: теоретичний та методичний підхід [Електронний ресурс] / І. В. Павлова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2011/Economics/61605.doc.htm.

41. Партин Г.О., Селюченко Н. Є. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб. для студ. спец. «Фінанси»] / Г.О. Партин, Н. Є. Селюченко; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2011. – 332 с.

42. Передерієнко Н.І. Фінансовий менеджмент: [підручник для студ.

вищих навч. закл.] / Передерієнко Н.І., Котляревський Я.В., Дем'яненко О.М. – Л.: Українська академія друкарства, 2008. – 200 с.

43. Петик М.І. Економічна суть і призначення фінансових ресурсів у забезпеченні господарської діяльності суб'єкта господарювання [Електронний ресурс] / М. І. – Режим доступу: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Aktualni-problemy-rozvytku-ekonomiky-regionu/2008_4_1/35.pdf.

44. Петленко Ю.В. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Ю.В. Петленко – К.: Кондор, 2007. – 298 с.

45. Петруня Н. В. Концептуальні підходи до визначення сутності активів підприємств : наукове видання / Н. В. Петруня // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 1. – С. 120–124.

46. Петряєва З.Ф. Аналіз фінансової звітності підприємства: [навч. посіб.] / З.Ф. Петряєва, О.О. Петряєв; М-во освіти і науки України, Харківський нац. екон. ун-т. – Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. – 248 с.

47. План рахунків бухгалтерського обліку та інструкція щодо його застосування: нормативно-правові акти та роз'яснення / під заг. ред. М.С. Головатюка. – К.: Паливода А.В., 2009. – 228 с.

48. Погожа Н.В. Проблемні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства в умовах рецесії України / Н. В. Погожа // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 2 (45). – С. 144-149.

49. Поддєрьогін. А. М. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.

50. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві. / Е. В. Прушківська // Вісник. – Запоріжжя, 2011. – №3 (7). – С. 256-262.

51. Родионова В.М. Финансы / Под ред. Родионовой В. М. – М.: Финансы и статистика. – 1995. – С. 430.

52. Романенко Т. В. Шляхи удосконалення формування та використання фінансових ресурсів підприємств. / Т. В. Романенко // Наукові праці. – Полтава,

2013. – Економічні науки. – С. 248-252.

53. Рупняк М. Я. Формування фінансових ресурсів акціонерних товариств України [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Рупняк Микола Ярославович. – К., 2006. – 20 с.

54. Савицька, Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.

55. Сорока Р. С. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності / Р. С. Сорока, Р. І. Родняк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – №. 23 (16). – С. 353-357.

56. Степасюк Л. М. Економіка і фінанси підприємства : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. М. Степасюк, Н. М. Суліма, О. В. Величко; ред.: В. К. Збарський, В. І. Мацибора; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К. : Компринт, 2014. – 335 с.

57. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. Российская практика. / Е. С. Стоянова. – М., 1995. – 656 с.

58. Тігова Т.М. Аналіз фінансової звітності : [навч. посіб.] / Т. М. Тігова, Л. С. Селівестрова, Т. Б. Процюк. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 268 с. [Електронний ресурс] / Т. М. Тігова. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1806020345670/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/analiz_likvidnost_i_platospromozhnosti_finansovoyi_stiykosti_pidpriyemstva.

59. Управление финансами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://proces.biz/Fin/Book/I1/L7.htm>.

60. Фаріон І. Д. Економічна суть і особливості функціонування активів / І.Д. Фаріон, Н.М.Урбан // Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. – Ужгород.: УНУ. – 2004. – № 13. – ч. 1. – С.70-72.

61. Федосов В. М. Теорія фінансів : підручник / В. М. Федосов ; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 576 с.

62. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: [підручник] / О.С. Філімоненков, Д. І. Дема. – К.: Алерта, 2009. – 496 с.

63. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: [навч.

посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Г. І. Філіна. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.

64. Фінанси підприємств: [підручник] / За ред. А.М. Поддєрьогіна. – 5-е вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.

65. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 232 с.

66. Фінанси: курс для фінансистів : [навч. посіб.] / За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2008. – 567 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/11570718/finansii/finansovi_resursi_pidpriyemstv.

67. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / О. В. Кнейслер, І. С. Гуцал, О. Р. Квасовський, Н. Я. Спасів. – Тернопіль : Вектор, 2016. – 388 с.

68. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [О.О. Терещенко, Я. І. Невмержицький, А.П. Куліш, С. І. Терещенко та ін.]; заг. ред. О.О. Терещенка; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Вид. 3-тє, без змін. – К.: КНЕУ, 2009. – 312 с.

69. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; за ред проф. Г.В. Митрофанова. – К.: КНТЕУ, 2002. – 301 с.

70. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2009. – 588 с.

71. Фінансовий менеджмент: підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 535 с.

72. Фінансовий менеджмент Г.Г. Кірейцев, Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с. <http://buklib.net/books/28032/>.

73. Фурик В. Г. Фінанси підприємств практикум [Електронний ресурс] /

В. Г. Фурик І. М. Кулик – Режим доступу: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/fin/3.htm>.

74. Хотомлянський О. Л. Теоретичні основи управління фінансовими ресурсами підприємств / О. Л. Хотомлянський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №2. – С.145-151.

75. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О. В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. - 3-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 976 с.

76. Чиж Н.М. Структуризація власного капіталу акціонерних товариств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» / Н.М. Чиж / Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2008. – 21 с.

77. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. — К.: Міленіум, 2003. — 160 с.

78. Швиданенко Г.О. Управління капіталом підприємства: [навч. посіб.] / Г.О. Швиданенко, Н.В. Шевчук. – Київ: КНЕУ, 2007. – 440 с.

79. Шило В.П. Фінанси підприємств за модульною системою навчання / В. П. Шило, С.Б. Ільїна, В.В. Балабанова, І.І. Криштопа. – К.: Кондор, 2012. – 429 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14150823/finansii/finansovi_resursi_dzherela_formuvannya

80. Юхименко П.І. Теорія фінансів: [підручник] / За ред. Проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 576 с.

81. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К.: Знання, 2013. – 341 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1016051344809/finansii/finansovi_resursi_pidpriyemstva_dzherela_formuvannya.